

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Pedagog a jeho vliv na formování morálního
charakteru žáků a studentů**

Michal Němeček

Závěrečná práce
DPS 26. běh
2024

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

ZADÁNÍ

tématu závěrečné písemné práce doplňujícího pedagogického studia

Jméno a příjmení studenta: Michal Němeček

titul: Mgr.

název absolvované VŠ: Univerzita Pardubice

rok ukončení VŠ: 2022

rok zahájení DPS: 2022

Práce je svým obsahem zaměřena převážně do oblasti: **psychologie, pedagogika, obecná didaktika, oborová didaktika, metodologie, sociologie.** (podtrhni)

Téma práce: Pedagog a jeho vliv na formování morálního charakteru žáků a studentů

Obsah práce:

Práce se zaměří na vliv pedagoga na formování charakteru žáků a studentů základních a středních škol v dnešním školství. Hlavním předmětem zájmu bude otázka, jakým způsobem mohou pedagogové ovlivnit, formovat a kultivovat morálně volné kompetence a kritické myšlení budoucích generací, a přitom reagovat na výzvy moderní doby. Kromě strategií a nástrojů využívaných pro výuku etické a mravní výchovy bude sledováno, jakým způsobem se daří pedagogům ve svých předmětech, které nemusejí být zpravidla společenskovedně zaměřené, působit na žáky a studenty a rozvíjet jejich kognitivní, afektivní i konativní kompetence, povahu i ctnost. Využívána bude metoda komparace vybraných pedagogických intervencí v souvislosti s žádoucími mravními znaky. Metodou sběru dat bude dotazníkové šetření, přičemž reprezentativním vzorkem budou pedagogové ZŠ a SŠ z různých školských zařízení. Cílem této práce je tedy přinést ucelený pohled na problematiku proměny hodnotových orientací dnešní doby a vliv pedagoga na charakter a lidskost žáků a studentů.

Základní literatura dle ISO 690:

- 1) HÁBL, Jan. *Na charakteru záleží: je možné naučit dobrou? ; Na charakteru záleží : problém učitelství dobra.* Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2020. ISBN 978-80-7465-443-5.
- 2) PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru.* 4., aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0872-3.
- 3) HÁBL, Jan. *I když se nikdo nedívá: fundamentální otázky etického vychovatelství.* Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015. ISBN 978-80-7465-187-8.
- 4) SVOBODOVÁ, Zuzana [ed.]. *K etické výchově.* Praha: Karez, 2011. ISBN: 978-80-905117-0-5
- 5) HÁBL, Jan. *Morální charakter jako pedagogický problém.* Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, nakladatelství Gaudeamus, 2022. ISBN 978-80-7435-853-1.
- 6) VACEK, Pavel. *Psychologie morálky a výchova charakteru žáků.* Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-257-7

Termín odevzdání práce: 30. 6. 2024

Vedoucí práce: PhDr. Marcela Ehlová, Ph.D. Podpis vedoucího .....

Prohlašuji, že jsem se seznámil(a) se zásadami pro vypracování závěrečné písemné práce v rámci DPS.

v Pardubicích dne: 10.6.2024 Podpis studující(ho):.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré literární a archivní prameny, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnici Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Chrudimi dne 10. června 2024

Michal Němeček v. r.

Poděkování

Na začátku bych chtěl velmi poděkovat vedoucí závěrečné práce PhDr. Marcelu Ehlové, Ph.D., za její metodické vedení, poskytnuté rady, ochotu a vstřícnost při psaní této práce. Velmi děkuji také své drahé manželce za veškerou podporu a pomoc během psaní této závěrečné práce, ale i během absolvování doplňkového pedagogického studia. V neposlední řadě děkuji celé blízké rodině za všechnu podporu.

Anotace

Tato závěrečná práce se zabývá vlivem pedagogů na formování morálního charakteru žáků a studentů napříč českým školstvím a je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Cílem práce je kromě nastínění teoretických východisek také vyhodnocení vlastního dotazníkového šetření, které proběhlo mezi studenty pedagogiky a učiteli různých typů škol a zaměření. Zároveň tato práce přináší na základě výzkumného šetření řadu inspirativních příkladů, které mohou být oporou při výuce morálního charakteru, hodnot a etiky.

Klíčová slova

morální charakter, pedagog, etika, formování charakteru, student, žák

Title

The Educator and His Influence on the Formation of the Moral Character of Pupils and Students

Annotation

This thesis deals with the influence of teachers on the formation of moral character of pupils and students throughout the Czech education system and is divided into theoretical and practical parts. In addition to presenting the theoretical background, the aim of the thesis is also to analyse the actual questionnaire survey conducted among students of pedagogy and teachers of different types of schools and specializations. At the same time, this thesis presents a number of inspiring examples based on the research investigation that can support the teaching of moral character, values and ethics.

Keywords

moral character, educator, ethics, character formation, student, pupi

Obsah

Úvod	1
1.1 Základní pojmy	2
1.2 Filozofická, psychologická a pedagogická pojetí	5
2. Výuka morálního charakteru v průběhu staletí	8
2.1 Morální výchova v období antiky a středověku	8
2.2 Morální výchova v raném novověku	10
2.3 Morální výchova v proměnách 19. – 21. století	11
3. Pedagog a jeho role při utváření charakteru	14
3.1 Klíčové dovednosti	15
3.2 Výuka morálního charakteru	16
4. Morální a etická výchova v současném školství	18
4.1 Legislativní ukotvení morální a etické výchovy	18
4.2 Průřezová témata	19
4.3 Etická výchova v současném školství	20
5. Empirický výzkum	22
5.1 Metodologie	22
5.2 Cíle a výzkumné otázky	22
5.3 Stanovení hypotéz	23
5.4 Metoda sběru dat a realizace výzkumného šetření	23
5.5 Popis výzkumného vzorku	24
6. Výsledky výzkumu	30
6.1 Presentace dat	30
6.2 Příklady s morálním ponaučením ve výuce	40
6.3 Verifikace hypotéz	43

6.4 Diskuse.....	45
Závěr.....	46
Seznam použitých zdrojů	47
Literatura	47
Zákony a dokumenty	50
Seznam grafů a tabulek	51
Přílohy	52
Příloha č. 1. Dotazník	52

Úvod

Jako téma závěrečné práce doplňujícího pedagogického studia jsem si vzhledem ke své profesi zvolil téma, na které lze nahlížet očima historika, a přitom je stále důležité pro současnou pedagogickou praxi. Problematikou morálního charakteru, etiky i mravní výchovy se zabývala a zabývá celá řada autorů napříč filozofií, psychologii nebo antropologií. Přesto se pokusím přiblížit toto téma z jiné perspektivy, a to hlavně díky dotazníkovému šetření i samotné struktuře této práce.

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou, přičemž obě části jsou rozsahově vyvážené. První kapitola teoretické části se věnuje vymezení a popisu základních pojmů, jež jsou pro zvolené téma klíčová a pro pochopení problematiky nutná vymezit. Na tyto pojmy navazuje podkapitola, jež se snaží zachytit hlavní filozofické, psychologické a pedagogické proudy a myšlenky, zabývající se ať už etikou, morálkou nebo mravní výchovou. Druhá kapitola popisuje stručně historický chronologický vývoj pojetí morální výchovy. Pozornost je také zaměřena na hlavní autory a myslitele, kteří stáli za vývojem morální výchovy, a na jejich myšlenky, jež nejvíce ovlivnili směřování výchovy. Třetí kapitola je věnována osobnosti pedagoga a jeho důležitosti v procesu morální a hodnotové výchovy. Kromě uvedení klíčových dovedností, aktuální výzev i doporučených charakterových vlastností je věnován také prostor samotné výuce morálního charakteru z pohledu pedagoga a samotným principům, jak předávat dobré hodnoty studentům a žákům a formovat z nich tak svobodné, samostatné a slušné jedince. Poslední teoretická kapitola začíná legislativní ukotvením morální a etické výchovy z pohledu *Rámcového vzdělávacího plánu a školského zákona*. Oba tyto dokumenty představují základ pro aplikování morální výchovy do praxe. Zároveň je zde představen doplňující předmět Etická výchova, který je zařazen do výuky na některých základních školách, přičemž jsou zde popisovány základní parametry a cíle toho předmětu. S vědomím, že morální výchova neprobíhá pouze v rámci etické výchovy, je věnován prostor také průřezovým tématům, s nimiž předávání morálních hodnot souvisí a jsou aplikovány napříč předměty na různých typech škol.

Praktická část této práce rozebírá výsledky dotazníkového šetření, odpovídá na stanovené hypotézy a předkládá řadu zajímavých výsledků, které vycházejí z empirického výzkumu. Opomenuta není ani metodologie, podrobný popis sběru dat a realizace výzkumného šetření. Hlavním cílem práce bylo zjistit, jak na tuto problematiku nahlízejí pedagogové, případně studenti pedagogiky s různými zkušenostmi, délkou praxe, bez ohledu na aprobaci nebo typu školy, na které působí. Prostřednictvím jejich odpovědí bylo cílem zmapovat současné nahlížení pedagogů na předávání morálních hodnot ve výukové praxi.

1.1 Základní pojmy

Abychom mohli pochopit složitou problematiku etické a morální výchovy, je nezbytné nejprve definovat klíčové pojmy, které tuto oblast utvářejí. Mezi tyto základní termíny patří etika, charakter, ctnost, morální citění a morálka. Každý z těchto pojmů hraje důležitou roli při formování etických a morálních hodnot jednotlivce a společnosti. Profesor Hábl se své knize uvádí, že pojmy jako etický, morální a mravní mají odlišný význam, nicméně v běžném hovoru jsou užívány jako synonyma. V české prostředí se více využívá etická výchova, kdežto v anglofonním je psáno a hovořeno o morální nebo charakterové výchově. Ve starší literatuře se z pravidla setkáváme s termínem mravní výchova.¹

Ctnost je specifická morální vlastnost nebo kvalita, která je považována za pozitivní a žádoucí. Ve svém významném díle *Didaktika velká* Jan Amos Komenský přirovnával ctnost k počestným mravům.² Kultivace ctností je klíčová pro rozvoj morálního charakteru a schopnosti činit správná rozhodnutí. Ctnost může být také popsána jako připravenost konat dobro navzdory překážkám, není vrozená, ale naučitelná opakovaným prováděním dobrého jednání.³ Pojmem ctnost se objevuje už v období antiky u řady klasických autorů, mezi nimiž byli např. Sokrates, Platón a Aristoteles. Dříve se výkladem tohoto pojmu zabývali především filozofové a teologové, nicméně dnes se přidávají autoři různých oborů s interdisciplinárním přesahem.⁴ Počet ctností se v různých dobách lišil napříč historií až po současnost.⁵ Například Aristoteles dělil ctnosti na rozumové a mravní, přičemž rozumové chápal jako neměnné, jež souvisejí s chápáním principů a měnitelné, jež souvisí například s uměním. Dle jeho pojetí tak setkáváme s ctnostmi jako: pravdivost, slušnost, humor, přívětivost a spravedlnost.⁶ Z jiného úhlu k tomu přistupoval J. A. Komenský: „*Avšak nejpevnější základy zde musí dostat zvláště nauka o mravech (ethika), chceme-li, aby s mládeží dobře vychovanou byly mravy jaksi srostlé.*“⁷ Mezi tyto mravy řadí střídmost, čistotu, úctu, poslušnost, pravdomluvnost, spravedlnost a lásku (tu považoval za „nejkrásnější“ ctnost). Zároveň uvedl, že musí „býti

---

¹ HÁBL, Jan. *Na charakteru záleží: je možné naučit dobrou?* s. 20-21.

² KOMENSKÝ, Jan Amos. *Didaktika velká*. Brno: Komenium, 1948, s. 47. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:e6f3c241-c27e-11e4-854f-5ef3fc9ae867>

³ NEČASOVÁ, Mirka. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. s. 18. ISBN 80-210-2673-1

⁴ BRÁZDIL, Jan. *Morální charakter a jeho empirická reflexe*. Brno: Masarykova univerzita, 2023. s.7. ISBN 978-80-280-0348-7

⁵ Podrobně o aktuálně uváděných cnostech např. viz HAKOVÁ, Jana a ŠTOLBOVÁ, Martina. *Krajinou ctností: sborník 156 aktivit pro výchovu ke ctnostem*. Gymnasion. Praha: Nadace Pangea, 2021. ISBN 978-80-270-9678-7.

⁶ NEČASOVÁ, Mirka. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. s. 18.

⁷ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Didaktika velká*. s. 218.

dětičky navykány pracím a ustavičnému zaměstnání, at' vážnému nebo kratochvilnému, aby neuměly zahálet.“⁸

Etika je filozofická disciplína, která se zabývá zkoumáním toho, co je správné a nesprávné, co je dobré a špatné. Jedná se o teoretický rámec, který nám poskytuje nástroje pro analýzu a hodnocení morálních dilemat a rozhodnutí. Etika, coby součást tradiční filozofie nám pomáhá pochopit principy a pravidla, které by měly řídit naše jednání a chování vůči ostatním. Existují různá rozdělení a směry etiky, na kterou se pohlíží z různých úhlů pohledů, avšak pro tuto práci je nejzásadnější etika učitele. Ta zahrnuje způsob, jakým se učitelé chovají k sobě navzájem a jakým způsobem komunikují a jednají se svými žáky. Dalším významným směrem je křesťanská etika⁹, která vychází z principů obsažených v Desateru božích přikázání a dalších biblických učeních. Tato etika formuje způsob, jakým se křesťané rozhodují a jednají ve svém každodenním životě. Filozofická etika pak přináší hlubší reflexi na morální otázky a dilemata.¹⁰ Filozofové se v této oblasti zabývají morálními teoriemi, které se snaží odpovědět na otázky typu: *“Co je dobré a co zlé? Jak mám jednat? Co je ctnost? Co je spravedlnost? Proč mám jednat určitým způsobem? Co je smyslem mého konání?”*¹¹ Tyto otázky, kterými se zabývají etické teorie, se často zaměřují na systematický a obecný přístup k otázkám morálky, které jsou relevantní pro různé kultury a společenské kontexty.¹²

Charakter je soubor morálních a etických vlastností jedince, které se projevují v jeho chování a jednání. Charakter člověka je formován dlouhodobým procesem výchovy, zkušeností a osobním vývojem. Silný charakter zahrnuje vlastnosti jako integrita, čestnost, odpovědnost a odvaha, které nám umožňují jednat v souladu s našimi hodnotami a přesvědčeními. Otázkami charakteru se zabýval již kolem roku 319 př. n. l. Theophrastos, který popsal 30 negativních charakterových typů. Ještě před ním se Aristoteles věnoval zkoumání polarity, příbuznosti a struktury charakterových rysů. Americký psycholog Gordon Allport definoval charakter jako eticky hodnocenou osobnost, jež se projevuje ve vztazích k lidem, práci, sobě samému, či životním nesnázím. Struktura této osobnosti závisí na pevnosti nebo pružnosti vazeb mezi jednotlivými vlastnostmi, postoji a hodnotami.¹³ Stejně tak se tímto pojmem zabýval také

---

⁸ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Didaktika velká*. s. 218.

⁹ Podrobněji např. viz SKOBLÍK, Jiří. *Přehled křesťanské etiky*. Praha: Karolinum, 1997, s. [1a]. ISBN 80-7184-357-1. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:96558080-d302-11e6-8f91-005056827e51>

¹⁰ ŽÁČKOVÁ, Dana. *Etika v dějinách filozofie*. Praha: Vysoká škola J.A. Komenského, 2004. s. 7. ISBN 80-86723-06-2.

¹¹ VACEK, Pavel. *Psychologie morálky a výchova charakteru žáků. Recenzované monografie*. Hradec Králové: Gaudemus, 2011. ISBN 978-80-7435-108-2.

¹² ŽÁČKOVÁ, Dana. *Etika v dějinách filozofie*. s. 7.

¹³ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, s. 207. ISBN 80-7178-303-X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7135e140-0610-11e8-9854-5ef3fc9ae867>

Immanuel Kant, Nietzsche a řada dalších filozofů, psychologů a pedagogů. Morální charakter zahrnuje emocionální a rozumové vlastnosti, které ovlivňují morální chování. Mravní ctnosti představují výjimečné kvality tohoto charakteru, avšak morální charakter sám o sobě není automaticky morálně výtečný. Aristotelova morální psychologie, která zahrnuje koncept morálního charakteru, pokrývá širokou škálu jeho eticky zaměřených myšlenek. Některé aspekty, jako přátelství, vnější dobra či blaženost spojená s intelektuálním životem, nejsou přímo součástí morálního charakteru, nicméně ctnostné jednání, rozumnost a přirozená ctnost již ano.¹⁴

Morálka je soubor pravidel, norem a hodnot, které určují, co je v dané společnosti považováno za správné a nesprávné, dobré a špatné. Morálka je kulturně a historicky podmíněná a může se lišit mezi různými společnostmi a časovými obdobími. Je to praktický aspekt etiky, který se projevuje v každodenním životě a interakcích mezi lidmi. Na rozdíl od etiky, která obsahuje hodnoty, které by chtěl člověk dodržovat, morálka je již způsobem, kterým se člověk chová.¹⁵ Pro morálku se též používá synonymum mravnost, který se vyskytuje spíše ve starší literatuře. Morálka neboli mravní chování je ovlivněno základními třemi složkami, které podmiňuje dobré charakterové jednání, a to kompetence, vůle a zvyk. Kompetencí se rozumí schopnost převést morální poznání a citění do efektivního jednání. To se dá vysvětlit například při řešení konfliktu, k němuž je zapotřebí určitých praktických dovedností. Správná volba při konfliktech obvykle není snadná, neboť je zapotřebí využít naši vůli a jednat morálně, neboť vůli potřebujeme ke zdolání emocí, odolání nátlaku, a vůle je proto základem odvahy. Mnozí lidé, kteří jednají poctivě a slušně, tak činí prostě pro, že jsou na takové jednání zvyklí. Z těchto důvodů musí být přirozenou součástí výchovy nabídka příležitostí, které umožňují nácvik vhodných návyků a zvyků.¹⁶ Vztah mezi morálkou a lidskou přirozeností je často rozebírán a analyzován mnoha filozofy. Část z nich tvrdí, že se člověk rodí dobrý a je ovlivňován vnějšími faktory jež poškozují nebo ničí jeho hodnoty. Jiní se domnívají, že morálka není nic více než výraz vnitřních sil adaptace.¹⁷

---

¹⁴ BRÁZDIL, Jan. *Morální charakter a jeho empirická reflexe*. Brno: Masarykova univerzita, 2023. s. 8.

¹⁵ NEČASOVÁ, Mirka. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. s. 12.

¹⁶ VACEK, Pavel. *Psychologie morálky a výchova charakteru žáků*. s. 65

¹⁷ LAŠEK, Jan a LOUDOVÁ, Irena. *Rodina jako základ vývoje morálky a občanských postojů dětí*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. s. 26. ISBN 978-80-7435-335-2.

1.2 Filozofická, psychologická a pedagogická pojetí

Mnoho významných myslitelů a filozofů se v průběhu dějin zabývalo morálkou, etikou a charakterem, často formulovali teorie¹⁸ a názory, které ovlivnily celé generace. Jedním z nejvýznamnějších je Aristotelés, jehož dílo *Nikomachova etika*¹⁹ je jedním z klasických textů filozofické etiky. Aristotelés se v tomto díle zaměřuje na to, jak dosáhnout štěstí skrze rozvoje ctností a jak správně jednat ve společnosti. Dalším významným filozofem je Immanuel Kant, jehož práce *Kritika praktického rozumu*²⁰ a *Základy metafyziky mravů*²¹ formulovaly základy deontologické etiky. Kant zdůrazňoval univerzální platnost morálních zákonů a povinnost jednat podle imperativu kategorického nezávisle na důsledcích. Dalším významným filozofem je Friedrich Nietzsche, jehož filozofický román *Tak pravil Zarathustra*²² či filozofický spis *Genealogie morálky*²³ se zabývají otázkou hodnot, morálky a charakteru. Nietzsche kritizuje tradiční morální hodnoty jako slabost a zdůrazňuje nutnost individuálního sebeprosazení a vytváření nových, osobních hodnot. Zároveň se zabýval definováním pojmů dobro a zlo, což byl hlavní problém etiky.²⁴

Psychologie morálky a charakteru se v průběhu času vyvíjela prostřednictvím práce významných osobností, které přinesly různé perspektivy a teoretické přístupy. Jedním z nich byl švýcarský filozof a psycholog Jean Piaget, jež stojí za významnou teorií morálního vývoje, což poskytlo důležité poznatky o tom, jak se morální vědomí vyvíjí během dětství a adolescence. Ta spočívá v rozdělení fází autonomního chování dětí. Jako první uvádí tzv. anomii, kdy jedinec není schopen si sám uvědomovat fungování vlastního myšlení. Na to navazuje heteronomní fáze, kdy dochází k uznávání autority ostatních, kteří nastavují určitá pravidla. Toto období trvá od raného dětství do puberty. Poté nastává období autonomní, jež je

---

¹⁸ Souhrnně o pedagogických teoriích např. viz PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 4., aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. s. 38-39. ISBN 978-80-262-0872-3.

¹⁹ ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*. Páté nezměněné vydání. Praha: Rezek, 2021. ISBN 978-80-86027-44-9.

²⁰ KANT, Immanuel, KUNEŠ, Jan a SOBOTKA, Milan (ed.). *Kritika praktického rozumu*. V OIKOYMENH 1. vydání. Přeložil Jaromír LOUŽIL. *Knihovna novověké tradice a současnosti*. Praha: OIKOYMENH, 2022. ISBN 978-80-7298-549-4.

²¹ KANT, Immanuel, BARABAS, Marina a KOUBA, Pavel (ed.). *Základy metafyziky mravů*. Vydání třetí, opravené. Přeložil Ladislav MENZEL. *Knihovna novověké tradice a současnosti*. Praha: OIKOYMENH, 2014. ISBN 978-80-7298-501-2.

²² NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Přeložil Otakar FISCHER. 1400. Praha: Dobrovský, 2021. ISBN 978-80-277-0478-1.

²³ TÝŽ. *Genealogie morálky: polemika*. Vydání druhé, opravené, v nakladatelství OIKOYMENH první. Přeložil Věra KOUBOVÁ. *Knihovna novověké tradice a současnosti*. Praha: OIKOYMENH, 2019. ISBN 978-80-7298-369-8.

²⁴ NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo: předehra k filosofii budoucnosti*. Vydání čtvrté, opravené, v nakladatelství OIKOYMENH první. Přeložil Věra KOUBOVÁ. *Knihovna novověké tradice a současnosti*. Praha: OIKOYMENH, 2021. ISBN 978-80-7298-585-2.

typické hledáním důvodů a argumentů, vymezování se proti svému okolí a zvnitřnění určitých norem.²⁵

Stejně jako Jean Piaget se psychologií morálky zabýval také Lawrence Kohlberg, který na něho navázal. Kohlberg se na řadě špičkových pracovišť dlouhodobě zabýval koncepcí morálního vývoje, kterou prakticky ověřoval a teoreticky ukotvoval po dlouhá léta. Jeho teorie spočívala ve vymezení tří úrovní a šesti stádií morálního vývoje, přičemž každý člověk dle něj prochází postupně od nejnižšího stádia až k tomu nejvyššímu, tedy šestému. Zároveň dle jeho teorie člověk postupně dozrává, přičemž jeho myšlení prochází rozlišitelnými fázemi. Rozdíly mezi jednotlivými úrovněmi jsou údajně závislé na vztahu jedince ke společensky daným normám, a ne každý jedinec je tak na stejné úrovni.²⁶ Mezi tyto úrovně patří:

- **Prekonvenční úroveň (předškolní věk)**

První stupeň se vyznačuje heteronomní morálkou, která se vyhýbá trestu a vůči autoritě zachovává poslušnost. *Druhý stupeň* je dán individuálním jednáním typickým svou účelovostí, kdy se bere ohled pouze na osobní zájmy jedince a uspokojení vlastních potřeb

- **Konvenční úroveň (školní věk)**

Ve třetím stupni se jedinec snaží naplňovat očekávání ostatních a hledí na vzájemné vztahy s blízkými. *Čtvrtý stupeň* poté bere v potaz i plnění povinností v širší společnosti a respektují se společenské autority.

- **Postkonvenční úroveň (dospělost)**

Na úrovni *pátého stupně* poté člověk hledí na morální hodnoty a principy, bez ohledu na názory ostatních, a dodržuje určitá pravidla pro soužití s ostatními, která jsou ve společnosti respektována. *Šestý stupeň* přidává dodržování určitých obecných etických principů vlastně zvolených na základě svých morálních principů. Tohoto stádia však nedosáhne každý dospělý, zhruba tak 15 % z nich. Posledním *sedmým stupněm* je pak tzv. mystické stádium, kdy je člověk v jednotě s něčím nadpozemským, a to vesmírem či Bohem.²⁷ Tato teorie má řadu zastánců, ale zároveň také odpůrců²⁸, jimž

---

²⁵ KLUSÁK, Miroslav. *Morální vývoj školáků a předškoláků: paradigmatické výzvy dle Jeana Piageta*. Praha: Karolinum, 2014. s. 34-36. ISBN 978-80-246-2325-2

²⁶ VACEK, Pavel. *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. Praha: Portál, 2008. s. 26-33. ISBN 978-80-7367-386-4.

²⁷ Tamtéž. s. 30-34.

²⁸ Viz například SIMPSON, Elizabeth Leonie. Moral development research: A case study of scientific cultural bias. *Human Development*. 1974.

vadí především univerzální platnost této teorie. I přesto některé rozpory je tato teorie považována za klíčovou práci v oblasti mravní výchovy.²⁹

Jedním z předních autorů, kteří se zaměřují na různé aspekty mravní výchovy a etické výchovy z hlediska pedagogiky je Jan Amos Komenský. Mezi jeho nejvýznamnější práce, z nichž lze čerpat o mravní výchově, bezesporu patří *Didaktika velká*³⁰ a jeho nedokončené dílo *Obecná porada o nápravě věcí lidských*.³¹ Komenský je v českém prostředí nejvíce interpretován komeniologem Janem Háblem. Ten v řadě svých prací využívá nadčasové myšleny Komenského a pojímá je z dnešní perspektivy. Jan Hábl například publikoval knihu *Na charakteru záleží*,³² v níž zkoumá, jak mohou pedagogové efektivně učit morální hodnoty a přispívat k rozvoji charakteru svých studentů. Další jeho významnou publikací je *I když se nikdo nedívá*,³³ ve které řeší fundamentální otázky etického vychovatelství. V knize *Morální charakter jako pedagogický problém*³⁴ Hábl podrobně analyzuje, jakým způsobem mohou pedagogové přistupovat k výuce morálních hodnot jako integrální součásti vzdělávacího procesu. Dále stojí za pozornost také publikace *Lekce lidskosti*³⁵ a *Lidskost není docela ztracena*.³⁶ Dále je na místě uvést v souvislosti s morálkou také práce Pavla Vacka, především *Psychologie morálky a výchova charakteru žáků*³⁷ a *Rozvoj morálního vědomí žáků*.³⁸ Obě tyto práce přinášejí prostředky a metody pro mravní rozvoj žáků a představují ucelený vývoj této problematiky.

---

²⁹ VACEK, Pavel. *Rozvoj morálního vědomí žáků*. s. 33.

³⁰ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Didaktika velká*. 1948.

³¹ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Obecná porada o nápravě věcí lidských*. Praha: Svoboda, 1992. ISBN 80-205-0225-4.

³² HÁBL, Jan. *Na charakteru záleží: je možné naučit dobrou? ; Na charakteru záleží : problém učitelství dobra*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2020. ISBN 978-80-7465-443-5.

³³ HÁBL, Jan. *I když se nikdo nedívá: fundamentální otázky etického vychovatelství*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015. ISBN 978-80-7465-187-8.

³⁴ HÁBL, Jan. *Morální charakter jako pedagogický problém*. Vydání: první. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, nakladatelství Gaudemus, 2022. ISBN 978-80-7435-853-1.

³⁵ KOMENSKÝ, Jan Amos, HÁBL, Jan (ed.). *Lekce lidskosti. Malá edice klasiků*. Praha: Biblion, 2023. ISBN 978-80-87282-89-2.

³⁶ HÁBL, Jan. *Lidskost není docela ztracena: stručný výklad Komenského Porady o nápravě věcí lidských*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2019. ISBN 978-80-7465-382-7.

³⁷ VACEK, Pavel. *Psychologie morálky a výchova charakteru žáků*.

³⁸ VACEK, Pavel. *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-386-4.

2. Výuka morálního charakteru v průběhu staletí

Výuka morálního charakteru představuje klíčový aspekt vzdělávacích systémů napříč historií. Od období antiky až po moderní dobu se snaha formovat etické hodnoty a ctnosti stala neodmyslitelnou součástí společenského a kulturního rozvoje. Tento proces byl ovlivňován náboženskými, filozofickými a sociálními změnami, které utvářely přístup k morální výchově v různých historických obdobích.

2.1 Morální výchova v období antiky a středověku

Morální výchova v období antiky a středověku byla nedílnou součástí formování lidského charakteru a společenských hodnot. První koncepce vzdělávacích systémů se objevili už v Antice. V starořecké Spartě probíhala výchova tělesná a branná, přičemž cílem výchovy byla příprava vojáků k poslušnosti a oddanosti státu. Smyslem výchovy bylo udržet poslušnost nejen vojáků, ale také většinu neplnoprávního obyvatelstva a otroků. Cílem výchovy byla selekce slabších a silnějších. V Athénách byl výchovný systém daleko rozvinutější než v případě Sparty. Klád se důraz na tzn. kalokagathii, což mělo představovat spojení ideálu dobra a krásy a též stránky duševní a tělesné. „*Antická koncepce výchovy a vzdělávání vytvořila určitý celek výchovy rozumové, mravní, estetické a tělesné k formování lidského individua po stránce racionální, volní a citové.*“³⁹ V této době učil Sókrates o absolutní pravdě mravní dokonalosti, která spočívala v pokládání otázek k poznání. Platón ve svých dílech, především v *Ústavě*, navrhol ideální stát, kde by byla morální výchova součástí vzdělávacího systému, přičemž byl kladen důraz na vyvážený rozvoj intelektuální a fyzické stránky člověka. Aristotelés následně zdůrazňoval společenský význam výchovy a rozděloval ji do tří stránek: vegetativní, senzitivní a rozumovou. Svou teorii mravnosti rozvíjel v již citované *Etice Nikomachově*, kde dokazuje naučitelnost ctností. Rozděluje ctnosti na mravní, společenské a rozumové. Podle něj je šťastný pouze čestný člověk. Na mravní výchovu klad důraz také Plútarchos v svém spisu *Etika*.⁴⁰

Římská výchova byla typická svým důrazem na praktičnost, užitečnost a racionalismus. Vyučovala se především osobní statečnost, pracovní výchova a občanská zdatnost, kdy se člověk musel podřizovat celku. Starořímská výchova byla velmi přísná a obsahově prázdná. Stejně jako v případě Sparty byl kladen důraz na tělesnou zdatnost a kázeň. Postupem doby

---

³⁹ ŠTVERÁK, Vladimír a ČADSKÁ, Milada. *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. 2. dopl. vyd. Praha: Karolinum, 1999. s. 21. ISBN 80-7184-797-6.

⁴⁰ Tamtéž. s. 11-15.

se vlivem škol řeckého typu stalo ideálem vzdělávání ušlechtilost, kam třeba spadalo řečnictví. Později se pro vyšší vzdělání občanů učilo sedmi předmětů, a to gramaticy, dialektice, rétorice, geometrii, aritmetice, astronomii a muzice. Z nich později vzešlo sedm svobodných umění. Na otázky etiky se zaměřoval filozof Seneca mladší, který zdůrazňoval učení výchovy příkladem. Dále pak Marcus Fabius Quintilianus, řečník a učitel, zastával názor, že by se charakterové vlastnosti jedinců, na které kladl důraz, měli rozvíjet již od dětství. Marcus Aurelius již ve 2. století n.l. hovořil o filozofii jako o základ všech cností, jež vede k ušlechtilosti a trpělivosti.⁴¹

Ve středověku byla morální výchova silně ovlivněna křesťanstvím. Křesťanská teologie a morálka, jak ji formulovali církevní otcové jako Augustinus Aurelius a Tomáš Akvinský, byly základem pro výchovu ve středověké Evropě. Augustinus kladl důraz na lásku k Bohu a bližnímu jako základní ctnosti. Jeho dílo *O Boží obci* spojovalo morální výchovu s vírou a duchovní cestou člověka. Centrem vzdělanosti se tedy staly kláštery a katedrály. Později v raném středověku bylo základem těchto škol tzv. sedmero svobodných umění složené z trivía (gramatika, rétorika, dialektika) a z kvadrivía (aritmetika, geometrie, astronomie, múzika). Na hradech se oproti tomu vyučovalo ideálu rytířské výchovy, jejíž součástí bylo sedm rytířských ctností, z nichž pět bylo fyzických a dvě duševní. Rytíř se tak měl stát ideálem čestného a věrného hrdiny, který byl ušlechtilý a odhodlaný. Od 12. století se centrem vzdělanosti stávaly nově založené univerzity.⁴²

Tomáš Akvinský, jeden z nejvýznamnějších scholastických filozofů, syntetizoval křesťanskou teologii s aristotelskou filozofií. V jeho *Summa Theologica*⁴³ formuloval komplexní systém morálních zásad, které byly založeny na přirozeném právu a božském zjevení. Akvinský zdůrazňoval rozum a vůli jako klíčové prvky lidské morálky a ctnosti jako nástroje k dosažení konečného cíle – blaženosti.⁴⁴ „*Jak vidno, morálka tu hraje podstatnou roli, neboť vyjádřením přirozenosti lidské bytosti jakožto stvoření i jejího konečného určení.*“⁴⁵

---

⁴¹ ŠTVERÁK, Vladimír a ČADSKÁ, Milada. *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. s. 16-20.

⁴² Tamtéž. s. 23-30.

⁴³ Viz například TORRELL, Jean-Pierre. *Teologická suma Tomáše Akvinského*. Přeložil Karel ŠPRUNK. Praha: Krytal OP, 2023. ISBN 978-80-7575-157-7.

⁴⁴ FUCHS, Eric. *Co dělá naše jednání dobrým?: uvedení do etiky*. Jihlava: Mlýn, 2003. s. 132. ISBN 80-86498-03-4.

⁴⁵ Tamtéž. s. 132.

Vlivem církevní hierarchie postupem času upadala morálka a prvotní ideály prostoty církve, proti čemuž bojoval například Jan Hus, pro kterého byla pravda a kritika mravního úpadku důležitější než vlastní život.⁴⁶

2.2 Morální výchova v raném novověku

Raný novověk přinesl řadu změn v přístupu k morální výchově, které byly ovlivněny renesancí, humanismem a později osvícenstvím. V tomto období se do popředí dostávali individuální schopnosti a rozvíjelo se kritické myšlení, které mělo vliv i na morální výchovu

Renesance a humanismus přinesly nový pohled na vzdělání a morálku. Humanisté, jako byli Erasmus Rotterdamský a Thomas More, kladli důraz na studium klasických textů a rozvoj osobních ctností skrze vzdělání. Erasmus ve svém díle *Chvála bláznovství* kritizoval kromě církve také všechny stavy a volal po návratu k jednoduchému a poctivému životu. Thomas More v *Utopii* popisuje ideální společnost založenou na rozumu, spravedlnosti a ctnostech. V tomto období se také rozvíjel koncept občanské ctnosti a společenské odpovědnosti. Humanisté věřili, že vzdělání má formovat nejen intelektuální, ale i morální stránku člověka, což mělo vést k lepší a spravedlivější společnosti.⁴⁷

Církevní reformace, kterou zahájil Martin Luther, a katolická protireformace, vedly k rozvoji různých přístupů k etické výchově, které byly často propojeny s náboženským učením. Luther zdůrazňoval význam individuální víry a osobní odpovědnosti před Bohem, což vedlo k novému pohledu na výchovu. Protestantské školy se soustředily na rozvoj čtení a psaní, aby umožnily přístup k *Bibli* všem věřícím. Morální výchova byla založena na studiu *Písma* a kázání o ctnostech jako jsou pracovitost, poctivost a skromnost.⁴⁸

Katolická církev reagovala na reformaci a šíření protestantismu katolickou protireformací. Tridentský koncil (1545–1563) se zaměřil na obnovu církevní disciplíny a vzdělání kléru. Jezuité, kteří hráli klíčovou roli v protireformaci, založili mnoho škol a univerzit, kde byla morální výchova nedílnou součástí vzdělávacího programu. Jezuité kladli důraz na disciplínu, poslušnost a loajalitu k církvi, ale také na rozvoj intelektuálních schopností a rétoriky.⁴⁹

---

⁴⁶ ŠTVERÁK, Vladimír a ČADSKÁ, Milada. *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. s. 32-33.

⁴⁷ JÚVA, Vladimír a Vladimír JÚVA. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno: Paido, 2003. s. 19. ISBN 80-7315-062 X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a7faf4b0-2d89-11e6-a344-5ef3fc9ae867>

⁴⁸ ŠTVERÁK, Vladimír a ČADSKÁ, Milada. *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. s. 40.

⁴⁹ JÚVA, Vladimír a Vladimír JÚVA. *Stručné dějiny pedagogiky*. s. 21

Jan Amos Komenský přispěl v 17. století, přispěl k reformě vzdělávacího systému a zdůrazňoval harmonický rozvoj jedince. Ve svých dílech, jako je *Didactica Magna* a *Orbis Pictus*⁵⁰, kladl důraz na výchovu k mravnosti, která měla být integrována do všech předmětů. Komenský věřil, že výchova by měla probíhat od útlého věku a zahrnovat jak rozumový, tak morální a duchovní rozvoj.⁵¹

Osvícenství 18. století přineslo další transformaci morální výchovy. Filosofové jako John Locke, Jean-Jacques Rousseau a Immanuel Kant zdůrazňovali důležitost rozumu a individuální svobody. John Locke ve svém díle *Thoughts of Education* prosazoval myšlenku, že by děti měly být vychovávány od nejtítlejšího věku zejména k sebeovládání. Základní oblasti výchovy podle Lockeho jsou tělesná, mravní a rozumová výchova.⁵² Jean-Jacques Rousseau ve svém díle *Emil aneb O výchově*⁵³ navrhl přirozenou výchovu, která respektuje individuální vývoj dítěte a klade důraz na morální autonomii. Základem Rousseauovy pedagogiky je vnitřní vztah k dítěti, neboť podle něj je láska nejsilnějším prvkem pedagogiky. Cílem jeho výchovy by měla být láska ke svobodě, zároveň byl přesvědčen že jediným východiskem před mravním úpadkem je návrat k přírodě.⁵⁴ Na sklonku 18. století zdůrazňoval Immanuel Kant význam morální autonomie a kategorického imperativu, který měl být základem pro mravní jednání. Kantova etika kladla důraz na univerzální platnost morálních zásad a nutnost jednání podle rozumu a svobodné vůle.⁵⁵

2.3 Morální výchova v proměnách 19. – 21. století

V 19. století byla morální výchova ještě stále ovlivněna křesťanskými ideály. V tomto období byla zaměřena na pěstování lásky k bližnímu a na utváření charakterových vlastností jako nezištnost, dobromyslnost, útrpnost a smířlivost. Výchova měla vést k všeobecné shodě a míru, což bylo v souladu s křesťanskými hodnotami.⁵⁶

Náboženská a mravní výchova byla v tomto období prakticky identická. Základy dobrých mravů nejprve v dětství předávaly matky, chůvy a kojné. Mravní kodex představovalo

---

⁵⁰ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Orbis pictus: Svět v obrazech*. Ilustroval František PETRÁK. Chameleón. Praha: Meander, [2021]. ISBN 978-80-7558-158-7.

⁵¹ KASPER, Tomáš a KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky. Pedagogika (Grada)*. Praha: Grada, 2008. s. 13-16.

⁵² JÚVA, Vladimír a Vladimír JÚVA. *Stručné dějiny pedagogiky*. s. 25-26.

⁵³ ROUSSEAU, Jean-Jacques a Antonín KRECAR. *Emil, čili, O vychování*. V Přerově: Fr. Bayer a Boh. Smutný, 1907. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:e97d1335-509c-43a1-b0f9-8f71c7450adc>

⁵⁴ JÚVA, Vladimír a Vladimír JÚVA. *Stručné dějiny pedagogiky*. s. 28-29.

⁵⁵ KASPER, Tomáš a KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. s. 72-73.

⁵⁶ DOMIN, Karel a Gustav Adolf LINDNER. *Obecné vychovatelství: učebnice pro ústavy ku vzdělání učitelův a učitelek*. Ve Vídni: Nakladem A. Pichlera vdovy a syna, 1896, s. 45. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:29867620-1a72-11e5-bcc5-5ef3fc9bb22f>

desatero, přičemž rodiče svým dětem prostřednictvím příběhů předávali křesťanské hodnoty. Důležitý je velebný pán, tedy představitel církve, a později převážně učitel. Kladl se důraz na poslušnost, pracovitost a zbožnost, úctu k rodičům a nezištnou pomoc bližním.⁵⁷

Nejvýraznější osobností pedagogiky 19. století byl Johann Friedrich Herbart, který byl představitel praktické filozofie (tedy etiky), a též autorem pedagogického směru tzv. herbartismu. Výchovu dělil Herbart na vedení, vyučování a mravní výchovu. Pro mravní život uváděl také několik zásadních kritérií, jako: idea vnitřní svobody, vnitřní dokonalosti, náklonosti, práva a spravedlnosti.⁵⁸

Na počátku 20. století dochází k výrazným změnám v pedagogickém myšlení, které se odrážejí i v přístupu k morální výchově. Vliv psychoanalýzy, behaviorismu a humanistické psychologie přináší nové pohledy na výchovu dětí. Myšlenky Johna Deweyho, který prosazoval progresivní výchovu, zdůrazňovaly význam zkušenosti, kritického myšlení a aktivního učení. Dewey argumentoval, že morální výchova by neměla být o pasivním přijímání pravidel, ale o rozvíjení schopnosti dětí reflektovat své činy a chápat důsledky svého jednání.⁵⁹ V polovině 20. století dochází k dalšímu posunu vlivem již zmíněných teorií jako je Piagetova teorie kognitivního vývoje a Kohlbergova teorie morálního vývoje. Není bez zajímavosti, že právě Kohlberg přišel na podporu svých teorií s metodou interview o morálních dilematech. Neznámější v tomto ohledu je tzv. Heinzovo dilema, které v sobě skrývá morální rozpory, které Kohlberg aplikoval na vybranou skupinu.⁶⁰ Co se týče Piageta, jedna z jeho myšlenek tvrdí, že hlavním zdrojem morální výchovy je vztah žáků s jejich vrstevníky. Učitel v tomto pojetí by měl zastávat roli rádce a průvodce, který rozumí individuálnímu rozvoji svých studentů. Úkolem učitel je tedy nejen „*zadávat motivující úkoly, ale také podněcovat kladení otázek, experimentování a zkoumání i za cenu možných chyb.*“⁶¹

V dobách socialismu byla morální výchova vnímána jako klíčová součást komunistické výchovy, jejímž cílem byl všestranný rozvoj osobnosti člověka jako budovatele socialismu a komunismu. Mravní výchova byla těsně propojena s dalšími složkami komunistické výchovy

---

⁵⁷ LENDEROVÁ, Milena; JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Vydání druhé, doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. s. 197. ISBN 978-80-246-3510-1.

⁵⁸ ŠTVERÁK, Vladimír a ČADSKÁ, Milada. *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. s. 55-56.

⁵⁹ KASPER, Tomáš a KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. s. 118-119.

⁶⁰ VACEK, Pavel. *Rozvoj morálního vědomí žáků*. s. 26-33.

⁶¹ COLLIN, Catherine; BENSON, Nigel C.; GINSBURG, Joannah; GRAND, Voula; LAZYAN, Merrin et al. *Knihy psychologie*. Vydání druhé. Přeložil Michaela BUCHTELOVÁ, přeložil Ivana MIČÍNOVÁ, přeložil Otakar VOCHOČ. *Universum (Euromedia Group)*. Praha: Euromedia Group, 2019. s. 268. ISBN 978-80-7617-356

a byla považována za zásadní pro rozšíření a upevnění komunistických morálních hodnot, jako jsou láska k socialistické vlasti, upřímný vztah k lidem a komunistický poměr k práci a společenskému vlastnictví. Cílem komunistické mravní výchovy bylo vštípit mládeži komunistické mravní principy a normy tak, aby se staly trvalou a nedílnou součástí jejich osobnosti. Morální výchova tehdy kladla důraz na kolektivismus a nové vztahy mezi lidmi založené na vzájemné úctě, důvěře, přátelství a soudružství. Výchova měla vést k odmítání vykořisťování a útlaku a k nesmiřitelnosti vůči jakékoliv národnostní nebo rasové nenávisti. Pěstování obecně lidských mravních vlastností, jako jsou skromnost, pravdivost a čestnost, bylo považováno za důležité, stejně jako utváření pevné vůle a odvahy. Výchovný proces zahrnoval nejen poskytování informací o mravních normách, ale také praktické vedení k jejich dodržování, což mělo vést k tomu, že se tyto normy staly pro mládež přirozenou potřebou.⁶²

V moderní době se morální výchova chápe jako komplexní proces ovlivňovaný věkem, osobností, rodinným prostředím a společenskými normami. Současná morální výchova se zaměřuje na harmonizaci rozumu, představ, postojů, citů, vůle a jednání žáků s obecně uznávanými zásadami etiky. Důraz je kladen na všelidské morální hodnoty a humanistické tradice, projevující se v úctě k životu, lidem, lidské práci a kultuře, a v respektu k pravdě a spravedlnosti. Morální výchova může mít laický nebo náboženský základ, v závislosti na kulturním a společenském kontextu. V některých zemích je součástí školního kurikula etika jako samostatný předmět nebo jako součást předmětu náboženství.⁶³

V průběhu 19. a 21. století se pojetí morální výchovy měnilo v závislosti na dominantních ideologiích a společenských potřebách. Od křesťanských ideálů nezištnosti a milosrdenství přes komunistické hodnoty kolektivismu a práce pro společné blaho až moderní přístupy zdůrazňující individuální morální autonomii a všelidské etické principy.

---

⁶² KUJAL, Bohumír. *Pedagogický slovník*. Praha: SPN, 1967. sv. 2, s. 390. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:728d5b63e90bd6581afe3549db6364e1>

⁶³ PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003, s. 127.

3. Pedagog a jeho role při utváření charakteru

„Výchova znamená učit znát dobré, chtít dobré a konat dobré, a to i když se nikdo nedívá.“⁶⁴

Jan Amos Komenský

Od nepaměti je rodina základem pro rozvoj morální vývoje dětí a mládeže, neboť právě rodina je pro dítě primární sociální skupinou. Zároveň v rámci rodiny dochází osvojení hodnotových orientací, společenských zvyklostí či návyků a slušného chování.⁶⁵ Hned po rodině je ovšem nedůležitější nositelem morálních hodnot právě pedagog. „Výzkumy ukazují, že mezi nejvýznamnější faktory, které mají vliv na morální vývoj dětí a mládeže, patří hned po rodičích osobnost pedagoga. Co se ve škole mezi učitelem a žákem děje, jde daleko nad rámec pouhé „mechaniky učení“ konkrétních předmětů.“⁶⁶ Tak popisoval význam osobnosti pedagoga v jedné ze svých prací Jan Hábl, který zároveň dodal myšlenku E. Wynna o tom, že v případě školy nemůže být použit výraz hodnotově neutrální výuka.

Důležitou součástí předávání hodnot je stanovení cílů mravní výchovy. Základním smyslem pedagogického působení by mělo být přesvědčení učitele, že každý člověk je schopen rozlišit mezi dobrem a zlem a také schopen být zodpovědný a svobodný. V tom také spočívá poslání učitele, který by měl na cestě za těmito hodnotami být nápomocen žákům a při jejich dospívání jim dopomoci dosáhnout určité úrovně morální zralosti.⁶⁷

V dnešní době čelí učitelé zároveň novým výzvám, které se liší od těch, s nimiž se museli potýkat v minulosti. Kniha *Digitální demence*⁶⁸ od Manfreda Spitzera upozorňuje na negativní dopady nadměrného používání digitálních technologií na kognitivní a emocionální vývoj mladých lidí. Spitzer varuje, že závislost na digitálních médiích může vést k poklesu schopnosti soustředění, kritického myšlení a empatie. Tento fenomén představuje pro pedagogy výzvu, jak integrovat moderní technologie do výuky způsobem, který podporuje zdravý vývoj studentů. Podobně Philip Zimbardo ve své knize *Odpojený muž*⁶⁹ diskutuje o problémech,

---

⁶⁴ HÁBL, Jan. *Character matters: klíčové otázky charakterové výchovy: skripta pro studenty pedagogických fakult.* Vydání: první. [Hradec Králové]: Gaudeamus, [2022]. s.8. ISBN 978-80-7435-854-8

⁶⁵ LAŠEK, Jan a LOUDOVÁ, Irena. *Rodina jako základ vývoje morálky a občanských postojů dětí.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-335-2.

⁶⁶ HÁBL, Jan. *Character matters.* s. 8.

⁶⁷ HÁBL, Jan. *Na charakteru záleží: je možné naučit dobrou?* s. 101-105.

⁶⁸ SPITZER, Manfred. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum.* Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7294-872-7.

⁶⁹ ZIMBARDO, Philip G. a COULOMBE, Nikita D. *Odpojený muž: jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím.* Přeložil Libuše ČÍŽKOVÁ, přeložil Kateřina KLABANOVÁ. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-247-5797-1.

kterým čelí mladí muži v moderní společnosti, včetně sociální izolace a nedostatku smysluplných rolí. Zimbardo zdůrazňuje, že vzdělávací instituce mají zásadní úlohu při poskytování pozitivních vzorů a podporování sociální integrace. Učitelé musí být schopni identifikovat a adresovat tyto problémy, aby pomohli svým studentům rozvíjet zdravý morální charakter a přizpůsobit se měnícím se společenským podmínkám.

Bez ohledu na aprobace je každý učitel zároveň nositel morálky a charakteru. Není možné, aby učitel byl během své práce zbaven svého vlastního charakteru, který určuje jeho vlastní morální hodnoty. Proto i učitel, který se prvoplánově nesnaží o působení na morální charakter, nějakým způsobem ze své podstaty přesto působí. Jan Hábl na toto uvádí: *„Formování morálky či charakteru dětí a žáků není výběrová či doplňková aktivita učitele, které by se mohl snadno zříci, ale z principu neoddělitelná součást vzdělávacího procesu. Otázka nezní „zda“ formovat charakter, ten je formován každopádně. Otázka zní „jak“, aby to byl dobrý charakter.“*⁷⁰

3.1 Klíčové dovednosti

Pojem klíčové dovednosti učitele (essential teaching skills) popsal ve své stejnojmenné knize anglický univerzitní profesor Chris Kyriacou. Uvedl celkem 7 dovedností, kterými má učitel disponovat ve své úspěšné pedagogické praxi při působení na studenty. Jedná se o dovednosti

- plánovací (Planning and preparation)
- realizační (Lesson presentation)
- řídicí (Lesson management)
- pro příznivé klima ve třídě (Classroom climate)
- pro udržení disciplíny žáků (Discipline)
- diagnostické (Assessing pupils' progress)
- autodiagnostické (Reflection and evaluation)

Je potřeba brát v potaz, že všechny oblasti jsou mezi sebou provázané a mohou na sebe navzájem působit. Všechny dovednosti až na ty plánovací se uplatňují v přímém pedagogickém procesu při působení na žáky, a je tedy potřeba být pozorný k jejich chování a interakci.⁷¹

Kromě těchto uvedených klíčových dovedností, které souvisejí obecně s činností pedagoga napříč všemi předměty, je také zásadní jeho připravenost v oblasti morálního

---

⁷⁰ HÁBL, Jan. *Character matters*. s.8.

⁷¹ KYRIACOU, Chris. *Essential Teaching Skills*. Third Edition. Oxford University Press, 2018. s. 11. ISBN 9780198423300.

působení. Učitel by v tomto ohledu měl být dlouhodobě motivován a měl by si být vědom zodpovědnosti za úspěšné působení na vývoj žáků a studentů, kteří jsou pod jeho křídly. Též by měl být obeznámen se základy filozofického a etického myšlení, stejně tak by se měl orientovat v psychologii. Profesní etika by se měla projevovat ve všech oblastech pedagogického působení, nejen tedy při výuce žáků, ale také při kontaktu s kolegy i rodiči žáků.⁷² Učitel by též neměl ve své pedagogické profesi zůstat pozadu a mělo by pro něj být samozřejmostí, že se bude po celý život sebevzdělávat a dále se rozvíjet, čímž bude pro žáky vzorem v jejich učení. Karel Rýdl uvádí, že: „*Učitel se musí po celý svůj život vzdělávat, nemůže zakrňet, nemůže neznat, nemůže nemít přístup k poznatkům, informacím, pomůckám a prostředkům. Je-li mu to odpíráno, je společnost sama proti sobě, protože činí velmi nemoudře a vlastní hloupostí a krátkozrakostí trestá současné i budoucí generace.*“⁷³

3.2 Výuka morálního charakteru

Zásadní a stále v této práci nezodpovězenou otázkou je, jak může pedagog docílit, že vhodným způsobem zapůsobí na své svěřené žáky a studenty, a přitom ovlivní jejich morální vývoj a do života jim předá potřebné hodnoty a normy etického jednání. Podle Komenského existuje řada principů a zásad, které rozvíjí v žácích i pedagozích dobré mravy, a podporují tak humanizaci člověka.

- **Autorita**

Pedagog učí žáky ctít autoritu a nastavuje jim přiměřené nároky, čím rozvíjí jejich identitu. Aby šel učitel příkladem, musí tyto pravidla též ctít a řídit se jimi.

- **Svoboda**

Pedagog pomáhá žáků a studentům v jejich dospívání a jeho cílem je formovat z nich jedince dospělé a samostatné. Důležitá je však adekvátnost, kdy je žák zatěžován do té míry, kterou sám zvládne.

- **Návyk**

Některé věci v lidském charakteru se dají naučit pouze návykem, čímž se přirozenosti a povaze člověka skutečně dobro usazuje. Učitel tedy musí být trpělivý a učit cnotné jednání neustálým opakováním

---

⁷²VACEK, Pavel. *Psychologie morálky a výchova charakteru žáků*. 154-156.

⁷³HÁBL, Jan. *Utopismus, nebo realismus Komenského projektu nápravy věcí lidských?* Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2019. s.79. ISBN 978-80-7465-409-1.

- **Poznání (informace)**

Pedagog by měl žákům předávat informace o tom, co se smí a co se naopak nesmí, proč se, co dělá apod. Pokud je informace předávána v klidu a s pozitivními emocemi, má šanci se v dítěti usadit. Informace by se měla předávat včas a vhodnými způsoby.

- **Hravost**

Pokud se člověk dostává do spontánnosti, učí se bez námahy. Je proto klíčové, aby během výuky učitel probudil v žácích nadšení a hravost, díky čemuž budou sami rádi za předané informace. Jde tedy o školu hrou, která přidá do výuky rozměr dramatický a jevištní.

- **Přirozenost**

Pedagog by si měl být vědom toho, že by se žáci měli vychovávat adekvátně jejich vývoji a mělo by to být provedeno přirozenou a nenásilnou formou. Pokud se chce učit lidskosti, musí se získat skrze dobrý charakter pedagoga

- **Pokání**

Pedagogové by měli žáky učit přiznat chyby a prosit za odpuštění. Pokud tedy žáci ve vyučovacím procesu pochybí, buď svým nevhodným chováním či činem, měli by být schopni toto jednání identifikovat jako špatné, přiznat se k němu a upřímně se omluvit, a očistit tak své svědomí. Učitel by pak měl toto jednání přijmout a žákovi prominout. Pokud by učitel omluvu nepřijal, jednalo by se o zásadní pedagogickou chybu.

- **Vzor**

Pokud chce být pedagog dítěti příkladem, musí mu ukázat, že všechny tyto schopnosti zvládá také, tzn. že by měl umět přiznat chybu, být upřímný, spravedlivý a jednat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Žáci se totiž učí nejdříve nápodobou a až poté poznávají co je dobré a špatné.⁷⁴

U všech těchto principů je důležité dát pozor na intenzitu a adekvátnost věku, protože pokud je něčeho moc nebo málo, dá se to snadno pokazit. Je obecně známo, že si žáci utvářejí vztah k předmětu na základě jejich vztahu k učiteli. Tuto kapitolu je vhodné zakončit Komenského myšlenkami v interpretaci Jana Hábla: *„Škola by měla nejen vzdělávat zprostředkování systematicky utříděných znalostí a vědomostí o světě okolo nás, ale měla také poskytovat hodnotovou orientaci, a to prosazováním určité individuality a společenské morálky. Bez etiky*

---

⁷⁴ HÁBL, Jan. *Na charakteru záleží: je možné naučit dobrou?* s. 101-105.

*totiž neexistuje vzdělávání, ale pouze vědění. Člověk, který hodně ví, má spoustu informací, ale nechová se přirozeně eticky, není vzdělaný, disponuje pouhým věděním.*⁷⁵

4. Morální a etická výchova v současném školství

4.1 Legislativní ukotvení morální a etické výchovy

Morální a etická výchova v současném školství je neodmyslitelně spjata s legislativním rámcem, který určuje směr a obsah vzdělávacích aktivit v České republice. Zásadní roli v tomto ohledu hrají dva klíčové dokumenty, kterým je Rámcový vzdělávací program⁷⁶ (dále RVP) a školský zákon⁷⁷.

Školský zákon (zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání) tvoří legislativní základ pro organizaci a obsah vzdělávání. Tento zákon stanovuje základní principy a pravidla, podle nichž musí vzdělávací instituce postupovat. V kontextu morální a etické výchovy uvádí školský zákon, aby všechny školy poskytovaly žákům nejen vědomostní, ale i dovednostní rozvoj. Na prvním místě mezi obecnými cíli vzdělání je vysloveně uvedeno: „rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami pro osobní a občanský život, výkon povolání nebo pracovní činnosti...“⁷⁸

Rámcový vzdělávací program představuje základní kurikulární dokument, který vymezuje požadavky na vzdělávání v České republice. Je koncipován tak, aby zajistil jednotné vzdělávací cíle napříč různými typy škol a stupni vzdělávání. RVP obsahuje cíle, obsah a výstupy jednotlivých vzdělávacích oblastí, včetně oblasti nazvané Člověk a jeho svět na prvním stupni a Člověk a společnost na druhém stupni základních škol a středních škol. V rámci těchto oblastí je morální a etická výchova integrální součástí učebních osnov. RVP klade důraz na rozvoj hodnot jako jsou respekt k právům druhých, odpovědnost, spravedlnost a solidarita. Učitelé jsou vedeni k tomu, aby tyto hodnoty nejen předávali, ale také aby je žáci dokázali aplikovat v každodenním životě. RVP tedy poskytuje teoretický rámec, který školy a pedagogové adaptují na konkrétní podmínky svých školních vzdělávacích programů.

---

⁷⁵ HÁBL, Jan. *Utopismus, nebo realismus Komenského projektu nápravy věci lidských?* s. 76.

⁷⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2023. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [cit. 2024-06-06]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/>

⁷⁷ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004. [cit. 2024-06-10]. Dostupné z: <https://msmt.gov.cz/dokumenty/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-ode-dne-1-1-2024>

⁷⁸ Tamtéž.

Pro efektivní implementaci morální a etické výchovy dle RVP a školského zákona je nezbytná spolupráce mezi státními orgány, školami a učiteli. Stát poskytuje metodickou podporu, zatímco školy mají odpovědnost za konkrétní začlenění etických a morálních témat do svých vzdělávacích programů. Učitelé pak nesou klíčovou roli v přímém předávání těchto hodnot a principů žákům. Praktické metody zahrnují diskuse, projektové vyučování, simulace, případové studie a další interaktivní formy výuky, které podporují kritické myšlení a morální uvědomění žáků. Důležité je také propojení teoretických znalostí s reálnými situacemi, se kterými se žáci mohou setkat v každodenním životě.⁷⁹

RVP a školský zákon poskytují pevný rámec pro začlenění morální a etické výchovy do vzdělávacího systému v České republice. Tento rámec zajišťuje, že výchova k etickým hodnotám a morálním principům je součástí každodenního vzdělávání a přispívá k rozvoji plnohodnotných a odpovědných občanů.

4.2 Průřezová témata

Velmi často diskutované mezi pedagogy a studenty studijní programů se zaměřením na vzdělávání jsou průřezová témata, jejich obsah o aplikace ve výuce. V rámci RVP pro základní vzdělávání představují průřezová témata jeho povinnou součást. Tato témata podporují individuální rozvoj žáků a jejich spolupráci, čímž přispívají k rozvoji jejich osobnosti, postojů a hodnot, a to i z hlediska morálního charakteru. Propojují vzdělávací obsah konkrétních předmětů s obsahem dalších školních i mimoškolních aktivit žáků. Dle RVP ZV: „*Průřezová témata obsahují silný výchovný aspekt a napomáhají osobnostnímu a charakterovému rozvoji těchto žáků, vytvářejí prostor pro utváření jejich postojů a hodnotového systému.*“⁸⁰

Průřezová témata (dále PT) přispívají ke komplexnímu vzdělávání a rozvoji klíčových kompetencí žáků. Nejrozšířenějším způsobem realizace PT je jejich začlenění do vyučovacích předmětů, které k jednotlivým tématům mají blízko. Druhým způsobem je vytvoření samostatného vyučovacím předmětu, ve kterém jsou tato témata probírána podrobněji. Nespornou výhodou mají PT, která jsou představována v rámci různorodých předmětů, jež jim umožňují větší aplikaci v praxi v navození důležitého kontextu.⁸¹ PT se mohou též realizovat

---

⁷⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2023. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [cit. 2024-06-06]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/>

⁸⁰ Tamtéž. s. 125.

⁸¹ ČERVENÝ, Pavel. Jak na průřezová témata? *Metodický portál: Články* [online]. 10. 04. 2007, [cit. 2024-06-05]. Dostupný z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/1267/JAK-NA-PRUREZOVA-TEMATA.html>>. ISSN 1802-4785.

prostřednictvím různých projektů, seminářů, kurzů či besed. Nutno dodat, že všechny tyto způsoby lze libovolně kombinovat. Pro základní vzdělávání jsou podle současného RVP stanoveny tyto PT:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova

Z hlediska vlivu na morální charakter žáků je velmi zásadní především Osobnostní a sociální výchova, během níž je kladen důraz mimo jiné na morální rozvoj, hodnoty, postoje i na etiku. Zároveň předchází rizikovému chování a pomáhá rozvíjet dobré vztahy mezi žáky k sobě samým i k jejich okolí. Též se rozvíjí žádoucí chování jak odpovědnost, spravedlivost, respektování druhých. Probírá se také problematika nezištnosti či etické problémy z každodenního života.⁸²

4.3 Etická výchova v současném školství

Jak již bylo výše uvedeno, jednou z možností aplikace mravní výchovy do výuky je doplňující předmět Etická výchova.⁸³ Na nutnosti zavedení tohoto předmětu se shodla laická i odborná veřejnost před několika lety, což vyústilo v její zanesení např. do RVP pro základní vzdělávání již v roce 2010.⁸⁴ Podle RVP ZV 2023 vede Etická výchova (dále EV) žáka především: *„k navázání a udržování uspokojivých vztahů, k vytvoření si pravdivé představy o sobě samém, k tvořivému řešení každodenních problémů, k formulaci svých názorů a postojů na základě vlastního úsudku s využitím poznatků z diskuse s druhými, ke kritickému vnímání vlivu vzorů při vytváření vlastního světónázoru, k pochopení základních environmentálních a ekologických problémů a souvislostí moderního světa.“*⁸⁵

---

⁸² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2023. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [cit. 2024-06-06]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/>. s. 126-128.

⁸³ Podrobněji o Etické výchově viz např. SVOBODOVÁ, Zuzana [ed.]. *K etické výchově*. Praha: Karez, 2011. ISBN: 978-80-905117-0-5

⁸⁴ RYBÁŘ, Radovan. *Člověk – společnost a výchova k hodnotám*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. s. 135. ISBN 978-80-210-5713-5.

⁸⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2023. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [cit. 2024-06-06]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/>. s. 115.

Realizace těchto cílů probíhá v rámci deseti základních témat, které doplňuje šestice aplikačních témat, v rámci, nichž se žáci učí rozvíjet a posilovat následující oblasti:

- **Mezilidské vztahy a komunikace** jsou klíčovými aspekty pro vytváření harmonických vztahů a porozumění mezi lidmi.
- **Důstojnost lidské osoby a pozitivní hodnocení sebe** jsou základem pro zdravé sebevědomí a respekt k sobě samému.
- **Pozitivní hodnocení druhých** pomáhá budovat pevné a upřímné vztahy založené na úctě a uznání.
- **Kreativita a iniciativa**, stejně jako **schopnost řešit problémy a úkoly** a přijímat vlastní i společná rozhodnutí, jsou důležité pro osobní i profesní růst.
- **Komunikace citů** je nezbytná pro vytváření hlubokých a autentických vztahů s ostatními.
- **Interpersonální a sociální empatie** umožňuje lépe porozumět pocitům a potřebám druhých lidí.
- **Asertivita**, zvládnutí agresivity a soutěživosti, sebeovládání a schopnost řešit konflikty jsou nezbytné pro udržení harmonie ve vztazích.
- **Reálné a zobrazené vzory** mohou sloužit jako inspirace pro etické chování a osobní růst.
- **Prosociální chování v osobních vztazích**, jako je pomoc, darování, dělení se, spolupráce a přátelství, posiluje sociální vazby a podporuje komunitní soudržnost.
- **Prosociální chování ve veřejném životě**, včetně solidarity a řešení sociálních problémů, přispívá k lepší a spravedlivější společnosti.⁸⁶

Etická výchova, tak je koncipovaná v současném školství, by měla rozvíjet sociální dovednosti, jež by žáci využívaly ve vztahu k sobě samým i k ostatním. Učí je orientovat se v řešení problémy, se kterými se v praktickém životě mohou potýkat. Stejně tak učí žáky orientovat se ve svých pocitech a hledat oporu v morálních hodnotách a empatii.

---

⁸⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2023. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [cit. 2024-06-06]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/>. s. 114

5. Empirický výzkum

5.1 Metodologie

Výzkumných metod existuje celá řada. Mezi základní metody patří pozorování, škálování, dotazník, interview, obsahová analýza textu nebo experiment.⁸⁷ Pro účely tohoto výzkumu byl vybrán dotazník a forma výzkumu je na pomezí kvantitativního i kvalitativního, přičemž zejména kvalitativní převládá. Kvantitativní výzkum se zaměřuje na číselné údaje a zkoumá množství, rozsah nebo frekvenci výskytu jevů. Tyto údaje lze matematicky zpracovat, například sčítáním, výpočtem průměru, vyjádřením v procentech nebo pomocí dalších statistických metod. Kvantitativní výzkum se snaží být přesný a jednoznačný a vyjadřuje výsledky číselně. Naopak, kvalitativní výzkum se zaměřuje na popis výsledků slovně, nikoliv číselně. Popis je detailní, plastický a výstižný. Zastánci kvalitativního výzkumu hodnotí číselné údaje z kvantitativního výzkumu jako hrubé, protože se domnívají, že při práci s čísly se ztrácí lidský prvek. V kvalitativním výzkumu je důležitý význam sdělovaný osobou, nejen čísla. Podle zastánců tohoto výzkumu nelze pedagogické jevy mechanicky shrnout, sečítat nebo zobecňovat.⁸⁸

5.2 Cíle a výzkumné otázky

Hlavním cílem tohoto výzkumu je základní orientace v problematice etické a morální výchovy v českém školství prostřednictvím vzorku respondentů, jejichž názory a odpovědi budou vyhodnoceny pomocí stanovených metod. Získaná data z empirického výzkumu budou dána do kontextu teoretické části, čímž vznikne přibližná představa o aktuální situaci dle vzorku.

Výzkumné otázky:

- 1) Jaký má vliv pedagog na formování morálního charakteru svých studentů a žáků?
- 2) Co ovlivňuje morální a charakterový vývoj studentů a žáků ve školním prostředí nejvíce?
- 3) Jaké metody a postupy využívá pedagog k naplnění svých cílů v oblasti etické a mravní výchovy?

---

⁸⁷ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. s. 70. ISBN 80-85931-79-6.

⁸⁸ PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 4., aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. s. 190

5.3 Stanovení hypotéz

Po vymezení výzkumného problému (pedagog a jeho vliv na morální charakter), který představuje pouze základní orientaci ve výzkumu, je nutné stanovit z něj plynoucí hypotézy. Ty jsou již konkrétnější a směřují celý výzkum k jasnějším výsledkům. Výzkum se poté zaměřuje na potvrzení či vyvrácení hypotéz, které představují vědecký předpoklad.⁸⁹ Pro výzkum vlivu pedagogů byly vytvořeny následující hypotézy, které byly podrobeny kvalitativnímu testování a testování za pomoci Fischerova testu v programu Excel:

H1: Na studenty a žáky působí z hlediska morální a etické výchovy více učitelé humanitních předmětů než ostatních předmětů.

H2: Učitelé se domnívají, že současná generace žáků a studentů má horší morální vlastnosti než generace starší.

H3: Stáří učitele má vliv na to, do jaké míry se snaží o formování morálního charakteru studentů a žáků.

5.4 Metoda sběru dat a realizace výzkumného šetření

Pro tento výzkum byla využita metoda dotazníkového šetření. Díky této metodě lze za poměrně krátký čas získat velké množství dat od respondentů a s těmito informacemi dále pracovat. Cílem dotazníku je přesné formulování cíle a jeho účelu v souvislosti s problémem, který chceme řešit a který je základním předpokladem pro efektivní návrh dotazníku. To pomáhá zaměřit obsah šetření na klíčové body a položky. Naopak, nedostatečné nebo příliš povrchní vymezení problému obvykle vede k nejasnostem v celkové koncepci dotazníku a k zaměření na náhodné nebo nepodstatné aspekty při sběru dat. Základní dělení otázek je podle stupně otevřenosti – uzavřené, polouzavřené, otevřené a škálovací.⁹⁰ Dotazník s názvem *Pedagog a jeho vliv na formování morálního charakteru*⁹¹ obsahoval celkem 23 otázek, přičemž byly zastoupeny všechny zmíněné typy.

Dotazníkové šetření probíhalo od 5. června do 19. června 2024 a bylo zaměřeno na získání informací od současných i bývalých pedagogů a studentů pedagogiky. Dotazník byl vytvořen pomocí nástroje Google Forms, který umožňuje snadnou distribuci a sběr odpovědí. Google Forms je v tomto ohledu uživatelsky přívětivý a zároveň schopný zpracovávat na základní úrovni data ve formě grafů, což výrazně usnadňuje následnou analýzu výsledků.

---

⁸⁹ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. s. 50.

⁹⁰ Tamtéž. s. 99–102.

⁹¹ Viz příloha č. 1

Sběr dat prostřednictvím tohoto nástroje rovněž umožňuje respondentům snadný a rychlý přístup k dotazníku, což mohlo pozitivně ovlivnit míru návratnosti a kvalitu získaných odpovědí.

Vytvořený dotazník v elektronické podobě, který byl postaven na základě stanovených hypotéz a teoretické části, byl zaslán do několika relevantních skupin na sociálních sítích. Jmenovitě se jednalo o skupiny: *UP začínající učitelé +, Dotazníky k vyplnění, Učitelé +, UČITELÉ HUMANITNÍCH OBORŮ – výměna zkušeností, sdílení materiálů, tipy do výuky, Učitelé náboženství sobě, Studentské dotazníky, a UHK PDF*. Vyplnění tohoto anonymního dotazníku trvalo přibližně 10 minut, podle ochoty respondentů odpovídat také na otevřené otázky, které byly v několika případech velmi obsáhlé. Tyto skupiny byly vybrány kvůli jejich zaměření na pedagogy a studenty pedagogiky, což zvyšovalo šanci na získání relevantních a kvalitních odpovědí. Kromě zveřejnění dotazníku v těchto uvedených skupinách byl dotazník také zaslán přímo e-mailem některým pedagogům a studentům pedagogiky. Tento přístup umožnil oslovit i ty, kteří nemusí být aktivní na sociálních sítích nebo v uvedených skupinách a zároveň představují základní skupinu respondentů, u kterých byly vyšší šance na vyplnění dotazníku. Díky kombinaci distribučních kanálů se podařilo získat pestrý soubor dat, který poskytuje zajímavé poznatky o názorech a zkušenostech pedagogů a studentů pedagogiky.

5.5 Popis výzkumného vzorku

Výzkumným souborem tohoto výzkumu byli studenti pedagogiky, absolventi pedagogiky a začínající a zkušení učitelé různého zaměření.⁹² Celkem 7 otázek z 23 bylo zaměřeno na získání informací o respondentech. Dotazníkového šetření se účastnilo celkem 103 respondentů. Vzhledem k tomuto počtu respondentů se nedají výsledky zobecňovat a není možno vyvozovat z nich širší závěry a jsou tedy platné pouze pro tento vzorek. Výzkum tedy vypovídá pouze o tomto reprezentativním vzorku.

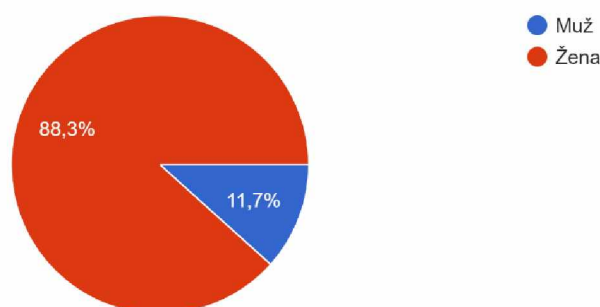
⁹² Tzn. mateřská škola, základní škola, střední odborné učiliště, střední škola, vyšší odborná škola, vysoká škola apod.

Otázka č. 1

Většinu respondentů představovaly ženy, kterých bylo 91 oproti 12 mužům. Tento poměr v rámci tohoto vzorku není příliš vzdálen procentuálnímu zastoupení mužů a žen v učitelských profesích a mezi studenty pedagogických oborů v České republice například dle aktuální statistické ročenky MŠMT.⁹³

Jsem:

103 odpovědí

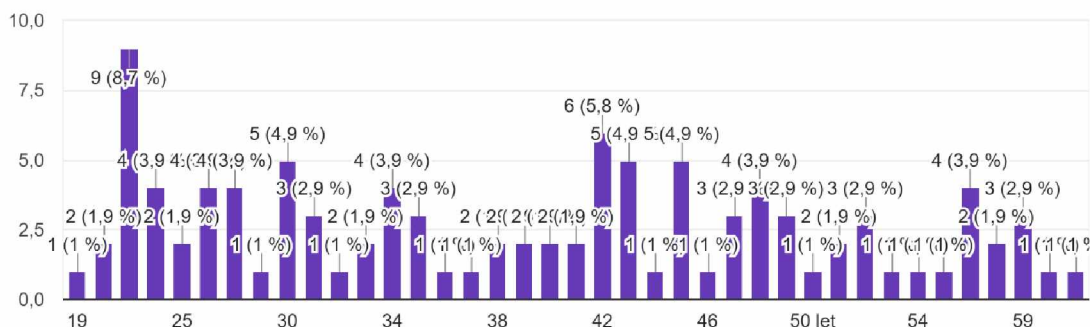
Graf č.1: Pohlaví respondentů

Otázka č. 2

Velmi pestré bylo zastoupení respondentů z hlediska jejich věku. Průměrný věk účastníků dotazníkové šetření je 39 let, díky čemuž je vzorek více rozmanitý a zahrnuje v podstatě všechny věkové kategorie učitelů a budoucích učitelů. Široký věkový rozptyl zajišťuje, že dotazník zachycuje širokou škálu názorů, potřeb a zkušeností. Přítomnost různých věkových skupin může přispět k vyváženým výsledkům, které odrážejí demografické rozdělení populace. Některé věkové kategorie, jako například 23, 30, 42 a 43 let, se v seznamu objevují opakovaně, což naznačuje, že tyto věkové skupiny byly v dotazníku nejvíce zastoupeny.

⁹³ Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele školního roku 2023/2024. Online. Statistický informační systém Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. 2024. Dostupné z: <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp>. [cit. 2024-06-19].

Váš věk:
103 odpovědí

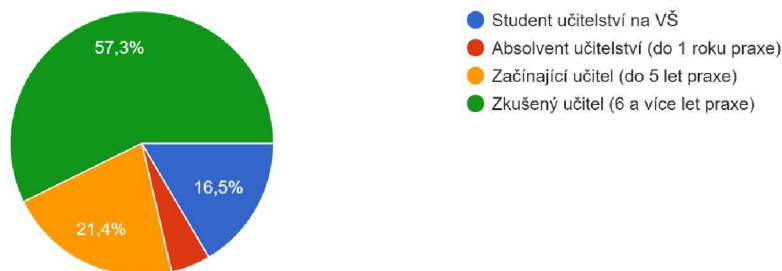

Graf č. 2: Věk respondentů

Otázka č. 3

Tato otázka zjišťovala, do jaké skupiny respondenti patří. Studenty učitelství na VŠ zastupovalo 17 respondentů (16,5 %). Další skupinou byli začínající učitelé (do 5 let praxe), kterých bylo 22 (21,4 %). Zkušení učitelé (6 a více let praxe) jsou nejpočetněji zastoupeni s 59 respondenty (57,3 %). Věkové rozmezí této skupiny je od 28 do 72 let. Nejméně početnou skupinou byli absolventi učitelství (do 1 roku praxe), kterých bylo pouze 5, tedy představovali 4,9 % respondentů.

Jsem
103 odpovědí

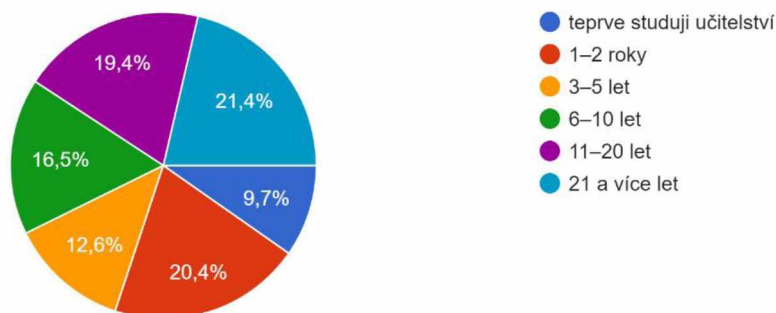
Graf 3: Pedagogická kategorie respondentů

Otázka č. 4

Tyto výsledky opět ukazují délku pedagogické praxe mezi respondenty, nicméně podrobněji. Respondenti byli rozděleni do několika kategorií podle délky praxe. Z výsledků je patrné, že největší zastoupení mají učitelé s praxí delší než 20 let, kterých bylo celkem 22. Druhou nejpočetnější skupinou pak byli učitelé s praxí do 2 let v počtu 21. Třetí skupinu s vysokým zastoupením představují učitelé s praxí mezi 11-20 let, kterých bylo 20.

Kolik let učíte?

103 odpovědí

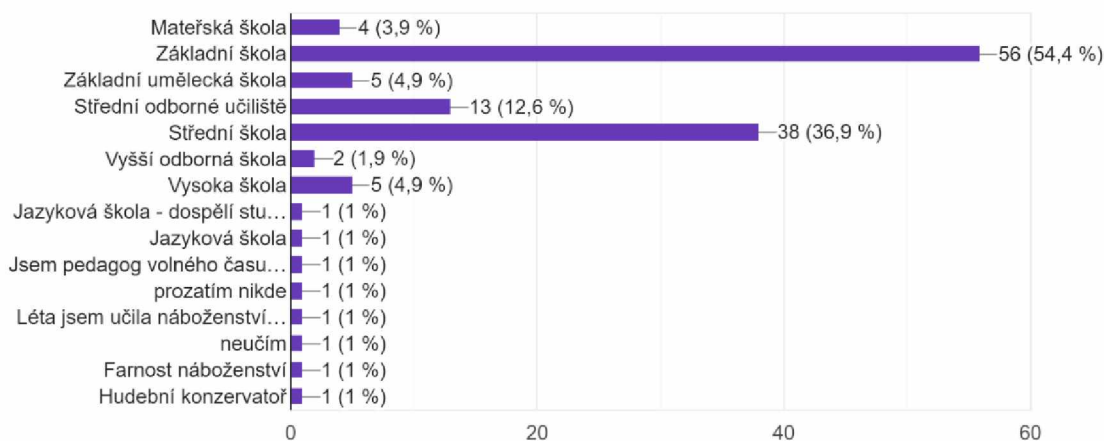
Graf 4: Délka pedagogické praxe respondentů

Otázka č. 5

Tento graf znázorňuje typy škol, na kterých respondenti učí, případně na jaký typ se zaměřují během svého studia pedagogiky. Tato otázka byla zároveň otevřená, s možností doplnit neuvedený typ školy, případně prostředí výuky. Z výsledků je patrná dominance základních škol s 54,4 % a středními školami s 36,9 %. Co z tohoto grafu přímo nevyplývá je údaj o tom, zda respondenti kombinují své působení na více typech škol. Celkem 21 respondentů učí má zkušenost se 2 typy, 2 respondenti se 3 typy a 1 respondent dokonce se 4 typy škol, nicméně 76,7 % působí nebo se zaměřuje pouze na 1 typ školy.

Kde učíte? (Vaše zaměření):

103 odpovědí

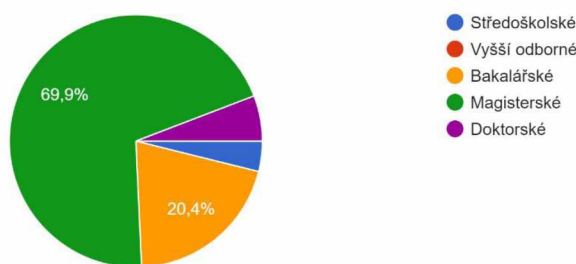

Graf 5: Instituce pedagogické činnosti pedagogů

Otázka č. 6

Výsledky dotazníkového šetření ohledně nejvyššího dosaženého vzdělání respondentů ukazují na většinové zastoupení absolventů magisterského studia, tedy celkem 72, což je vzhledem k požadavkům na kvalifikaci pedagogických pracovníků dle školského zákona⁹⁴ očekávané. Pokud se zaměříme na respondenty pouze se středoškolským vzděláním, kterých bylo pouze 3,9 %, nalezneme zde studenty učitelství, učitelku v mateřské škole a učitelku náboženství. Naproti tomu doktorský titul má celkem 6 respondentů, přičemž z nich působí na VŠ pouze 2. Oproti předpokladu se nenašel žádný respondent, který by měl vyšší odborné vzdělání. Z 21 respondentů bakalářů již učí 71,4 %.

Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:
103 odpovědí

Graf 6: Nejvyšší dosažené vzdělání pedagogů

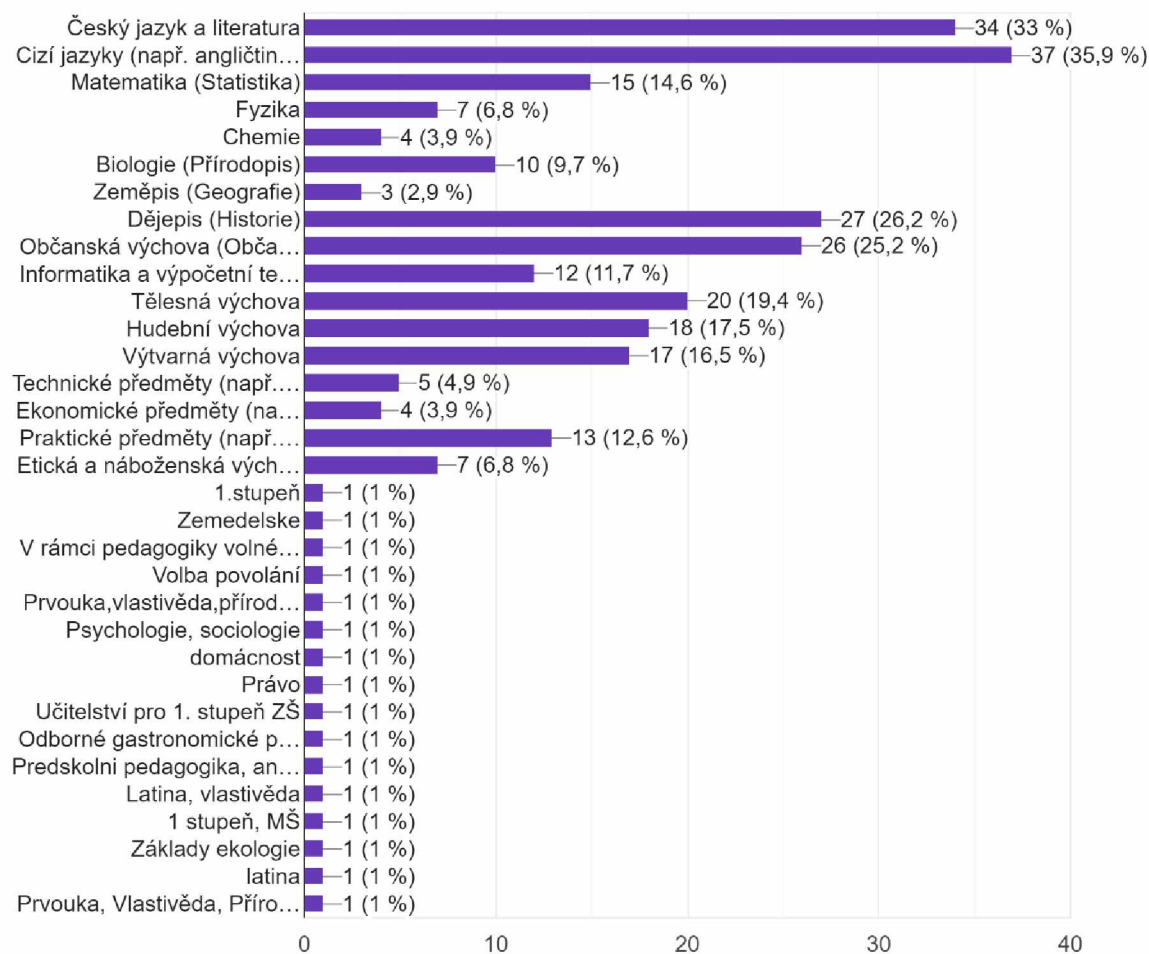
Otázka č. 7

Tento graf znázorňuje předměty, které popisovaný vzorek vyučuje nebo studuje. Z výsledku je patrné, že velká část respondentů vyučuje více než jeden předmět, přičemž pokud rozdělíme předměty na humanitní a nehumanitní, vyjde nám poměr 63,86 % ku 36,14 %. Největší zastoupení měli Cizí jazyky s 35,9 %, Český jazyk a literatura s 33 %, Dějepis s 26,2 % a Občanská výchova s 25,2 %. Pouze humanitní předměty učí 56,3 % respondentů, nehumanitní 23,3 % a 20,4 respondentů vyučuje jak humanitní, tak i nehumanitní předměty.

⁹⁴ Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2004. [cit. 2024-6-07]. Dostupné z: <https://msmt.gov.cz/dokumenty/>

Jaké předměty vyučujete nebo studujete:

103 odpovědí

Graf č. 7: Předměty, které respondenti vyučují nebo studují

6. Výsledky výzkumu

6.1 Prezentace dat

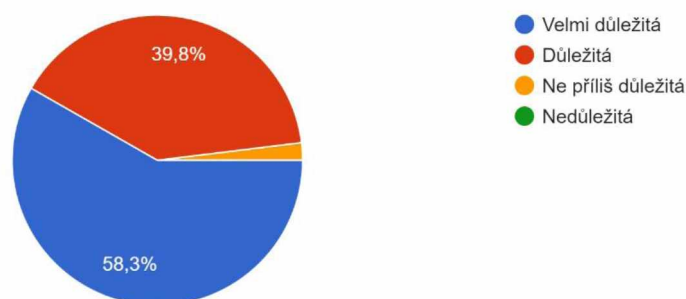
Tyto zaznamenané odpovědi dotazníku se zaměřují na problematiku stanoveného výzkumu, tedy otázky přímo související s názory pedagogů a studentů pedagogiky v oblasti morálního charakteru, etiky atd. Výsledky jsou znázorněny pomocí koláčových a sloupcových grafů. Uveden je počet odpovědí, který představuje absolutní četnost, popisky dat, relativní četnost vyjádřená v procentech a také položená otázka.

Otázka č. 8:

První otázka, která se nezaměřovala na popis respondentů a zjišťovala důležitost pedagoga ve vztahu k formování morálního charakteru žáků a studentů, získala v drtivé většině kladnou odpověď. Celkem 58,3 % respondentů považuje roli pedagoga na formování morálního charakteru jako velmi důležitou a 39,8 % jako důležitou. Žádná z respondentů neuvedl, možnost nedůležitá a pouze 2 uvedli, že není příliš důležitá.

Jak je podle Vás důležitá role pedagoga ve formování morálního charakteru žáků/studentů?

103 odpovědí

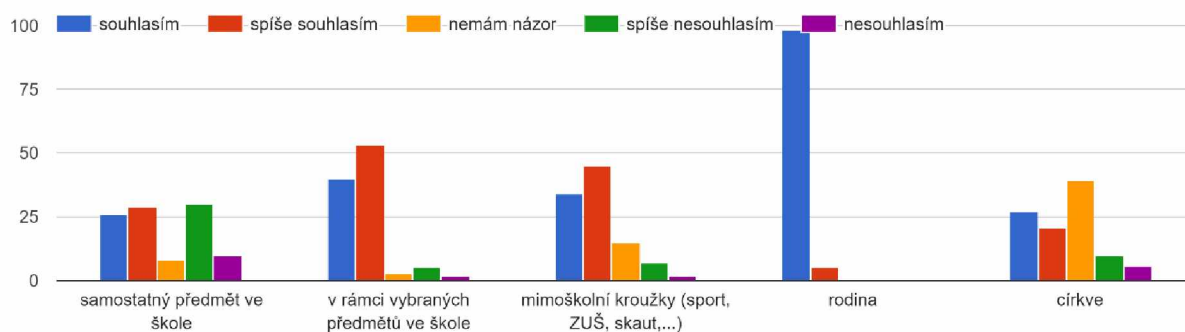
Graf č. 8: Důležitost role pedagoga na morální charakter

Otázka č. 9

Pokud bychom vyhodnotili výsledky tohoto grafu, který znázorňuje škály odpovědi na otázku kde by primárně podle dotazovaných pedagogů a studentů pedagogiky probíhat primárně výchova z oblasti morální a etické výchovy, došli bychom k několika závěrům. 100 % respondentů uvedlo, že souhlasí nebo spíše souhlasí, že by rodina měla být v této oblasti vzdělávání hrát prim. Po rodině by dávali přednost výuce morální a etické výchovy v rámci

vybraných předmětů. Výuka v rámci samostatného předmětu se oproti tomu sešla s největším nesouhlasem. Nejméně souhlasili s primární úlohou v této oblasti v rámci církvi.

Kde by podle Vás mělo primárně probíhat vzdělávání žáků a studentů v oblasti morální a etické výchovy?

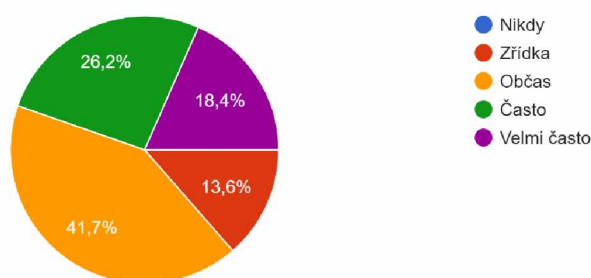
Graf č. 9: Názor na primární vzdělávání v oblasti morální a etické výchovy

Otázka č. 10

Tato otázka zjišťovala četnost mravní a etické výchovy v rámci pedagogické činnosti respondentů. Přestože 23,3 % respondentů vyučuje nebo se zaměřuje pouze na nehumanitní předměty, neobjevila se odpověď „nikdy“ oproti předpokladu ani jednou. Z tohoto grafu také vyplývá, že celkem 36 respondentů zařazuje na pravidelné bázi téma z oblasti etické a mravní výchovy do výuky.

Jak často zařazujete do své výuky etickou a mravní výchovu?

103 odpovědí

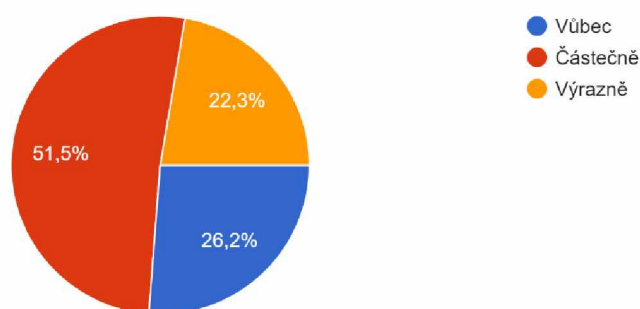
Graf č. 10: Četnost mravní a etické výchovy v rámci výuky respondentů

Otázka č. 11 a 12

Grafy č. 11 a 12 reagují na velmi často diskutované téma a to, zda dochází k proměně morálky v porovnání s předchozími lety a zároveň jakým směrem se vyvíjí. Podle 73,8 % respondentů ke změnám dochází, přičemž 26,2 % žádné změny nepozoruje. Pokud však porovnávali, zda se morálka vyvíjí k lepšímu/horšímu, případně zda je stejná, odpověděla nadpoloviční většina, že je morálka horší.

Proměnila se podle Vás morálka žáků a studentů v průběhu Vaší pedagogické praxe?

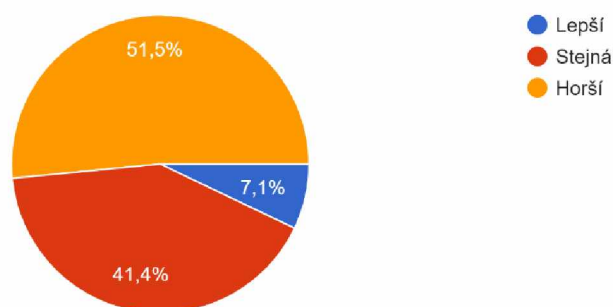
103 odpovědi

Graf č. 11: Proměna morálky žáků a studentů v posledních letech

Je podle Vás v porovnání s předchozími lety morálka žáků/studentů obecně:

99 odpovědi

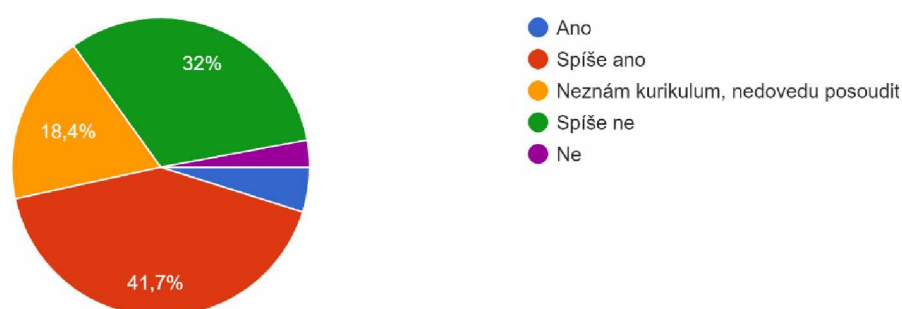
Graf č. 12: Porovnání morálky žáků a studentů s předchozími lety

Otázka č. 13 a 14

Tento koláčový graf zobrazuje názor respondentů na vzdělávací kurikulum. Celkem 34,9 % učitelů a studentů vyjádřilo svůj negativní postoj. Na druhou stranu 48 z nich uvedlo, že je kurikulum ve vztahu k výuce etických hodnot dostatečné. Při konstrukci této otázky se předpokládalo, že nebude část respondentů znát kurikulum, což se potvrdilo, neboť tuto možnost odpovědi využilo 18,4 %.

Myslíte si, že současné vzdělávací kurikulum dostatečně podporuje výuku etických a morálních hodnot?

103 odpovědí

Graf č. 13: Názor na současné vzdělávací kurikulum

Po této uzavřené otázce, následovala otevřená otázka č. 14, která dávala prostor vyjádřit se ke stavu kurikula, což využilo 15 respondentů. Jejich odpovědi byly následující:

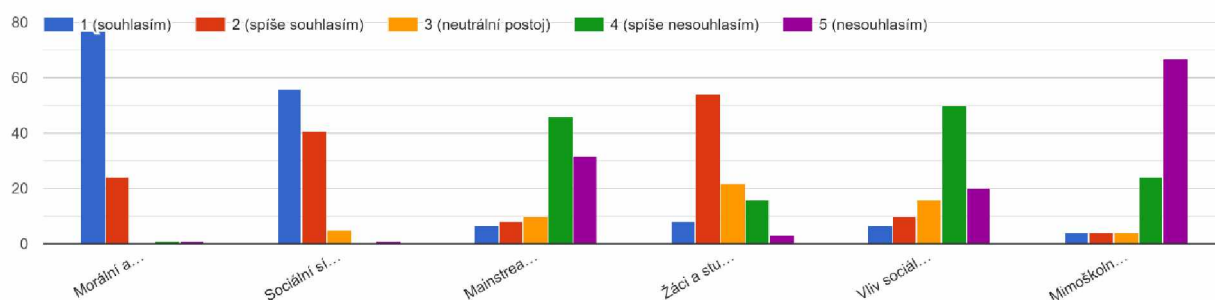
1. „Více práce se třídou“
2. „Naše RVP je v oblasti morálky velmi všeobecné a ve všeobecných cílech se najde každý i když je vlastně neplní. Avšak zde úprava RVP nepomůže, je to o vedení a pedagog. sboru. Takže bych nic neměnila.“
3. „Větší důraz na zařazování do hodin skrz předměty“
4. „Více prostoru ve výuce“
5. „Je to velmi komplexní záležitost. Morální charakter se formuje především tím, co my dospělí “modelujeme”, než tím, co “vyučujeme”. Dále ho formují postoje školy (např. nedávná diskuse na FB laser game ano či ne, nebo ojedinělá kauza tabla se zbraněmi). Nejdůležitější je změnit postoje dospělých vzdělavatelů.“
6. „Některé učitele“
7. „Zařadit povinně hodiny etiky, různé třídnické hodiny atd.“
8. „Respektující způsob komunikace, úcta, ohleduplnost, slušnost“

9. *„Např. v občanské výchově by dle mého názoru měl prostor pro tato témata být. Podle našeho ŠVP (možná mají jiné školy nastaveno lépe, těžko říct) jsem ale ráda, že stíhám, co mám a na témata týkající se morálních hodnot nezbyvá čas, jelikož je na ně potřeba vytvořit klima a nikam s nimi nespěchat. Ideálně bych u nás ve škole zavedla celý speciální předmět, který by se těmito tématům věnoval. Vím, že na nějakých školách už etická výchova zavedena je.“*
10. *„Představa, že morální hodnoty můžeme předávat "výukou" je mylná. Na to je potřeba pobyt mimo lavice a ten současný systém nepodporuje.“*
11. *„Děti se učí podle toho, jak se kantoři chovají. A kantorky.“*
12. *„Ani to nejde. Učitel musí jít příkladem.“*
13. *„Myslím, že na téma morálky nezbyvá čas, protože se hledí zejména na kvantitu učiva, které je třeba zvládnout.“*
14. *„Zaškrtl jsem spíše ano. Kurikulum je myslím dobré, ale aplikace v praxi pak pokulhává s ohledem na rozsekání učiva do předmětů a důrazu na vzdělávací obsah v případě oborových cílů výuky.“*
15. *„Učitelé velmi ovlivňují názor žáků svými hodnotami a svými názory. Už jsem se setkala i s tím, jak učitelé vyloženě tvrdili žákům v hodinách, že Bůh je pohádka pro hloupé lidi apod.“*

Otázka č. 15

V případě této otázky určovali, do jaké míry souhlasí s následujícími tvrzeními: 1) *Morální a etické hodnoty žáků a studentů jsou nejvíce ovlivněny rodinou.* 2) *Sociální sítě mají významný vliv na hodnotové orientace žáků a studentů.* 3) *Mainstreamová kultura (např. filmy, hudba, televizní pořady) nemá vliv na formování morálních a etických hodnot žáků a studentů.* 4) *Žáci a studenti si utvářejí své morální a etické hodnoty převážně na základě školních vlivů a vrstevníků.* 5) *Vliv sociálních sítí na morálku a hodnoty žáků a studentů je zanedbatelný ve srovnání s vlivem, který na ně mají jejich rodiče a učitelé.* 6) *Mimoškolní aktivity (sport, skauting, hudba, dobrovolnictví) nemají žádný vliv na vývoj morálních hodnot žáků a studentů.* Nejvíce souhlasili respondenti s tvrzení, že jsou žáci ovlivněni nejvíce rodinou a to v 74,8 %.

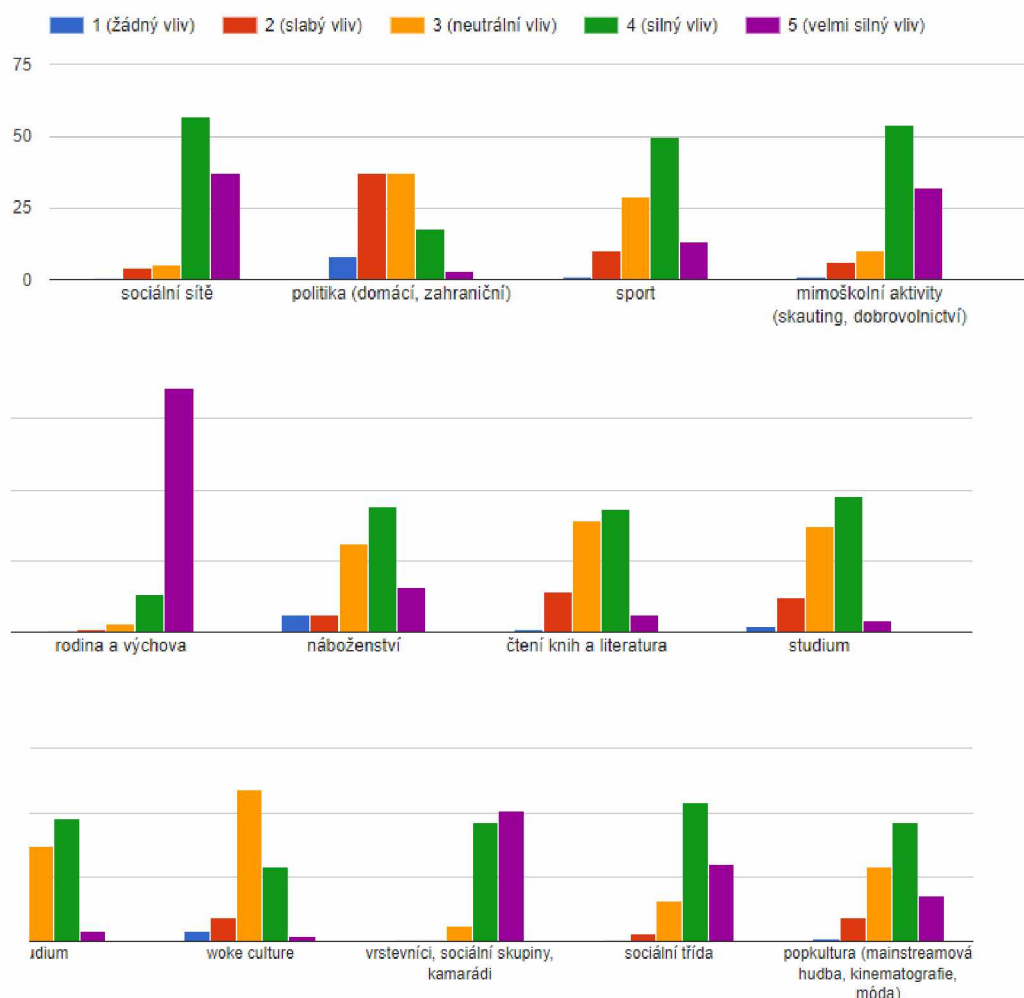
Do jaké míry souhlasíte s následujícími tvrzeními? (Ohodnotte prosím každé tvrzení na škále od 1 do 5, kde 1 znamená "souhlasím" a 5 znamená "nesouhlasím")

Graf č. 14: Názory respondentů na tvrzení

Otázka č. 16

Rozhodněte, jak moc uvedené faktory ovlivňují podle Vás morální a etické hodnoty žáků/studentů:

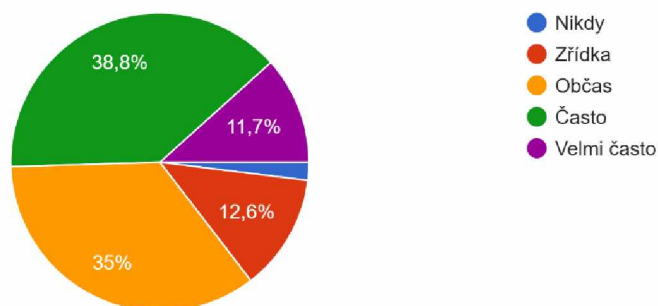
Graf č. 15: Faktory ovlivňující morální a etické hodnoty žáků

Otázka číslo 16. zjišťovala, jaké faktory podle vzorku respondentů nejvíce ovlivňují morální a etické hodnoty žáků a studentů. Každou možnost mohli respondenti hodnotit na škále od 1 (žádný vliv) – 5 (velmi silný vliv), přičemž nejvíce kladných hlasů, tedy, že má silný nebo velmi silný vliv, získala rodinu (celkem 99 hlasů). Po ní následovali vrstevníci (97), sociální sítě (94), mimoškolní aktivity (86) a sociální třída (84).

Otázka č. 17

Jak často začleňujete do výuky reálné příklady či situace, které mají morální či etický rozměr?

103 odpovědi

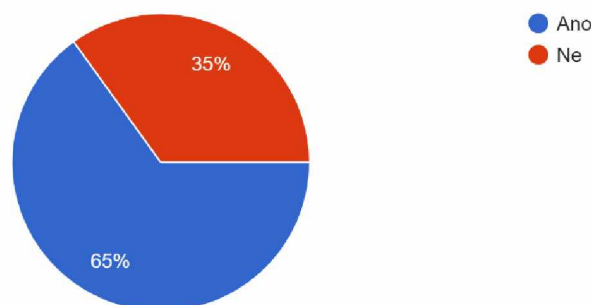
Graf č. 16: Četnost využívání příkladů s morálním rozměrem ve výuce

Více než 2/3 respondentů v dotazníku uvedlo, že alespoň někdy využívají ve své výuce příklady, příběhy a literární díla, která obsahují morální ponaučení. Tento výsledek dotazníku naznačuje, že většina respondentů aktivně využívá příklady, příběhy a literární díla obsahující morální ponaučení ve své výuce. Pouze 1,9 % uvedlo, že toto nikdy nezačleňují a 12,6 % uvedlo je velmi malou frekvencí.

Otázka č. 18

Používáte ve své výuce příklady, příběhy nebo literární díla, která obsahují morální ponaučení?

103 odpovědi

Graf č. 17: Využívání příkladů s morálním ponaučením ve výuce

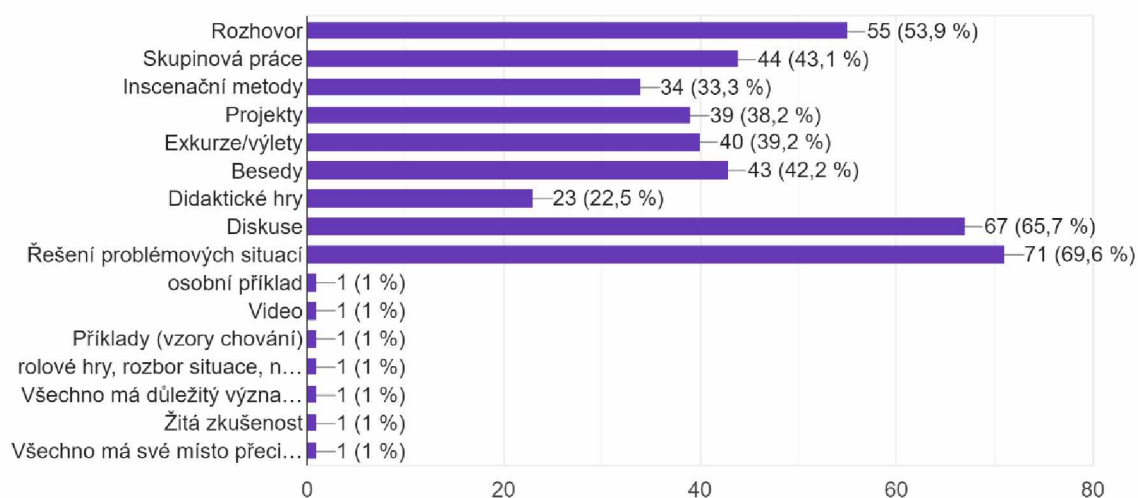
Celých 65 % respondentů využívá ve své výuce příklady s morální přesahem. Z 36 respondentů, kteří příklady neuvžívají, je 30,6 %, kteří učí jen humanitní předměty a 33,3 %, kteří učí pouze nehumanitní předměty. Zbýlých 36,1 % učí oboje.

Na tuto otázku navazuje otázka č. 19, ve které měli respondenti možnost uvést konkrétní příklady a literární díla, která obsahují morální ponaučení. Jich odpovědím byla věnována celá kapitola 7.

Otázka č. 20

Co podle Vás nejvíce podporujete rozvoj morálních hodnot u svých žáků/studentů?

102 odpovědi

Graf č. 18: Faktory ovlivňující rozvoj morálních hodnot u žáků

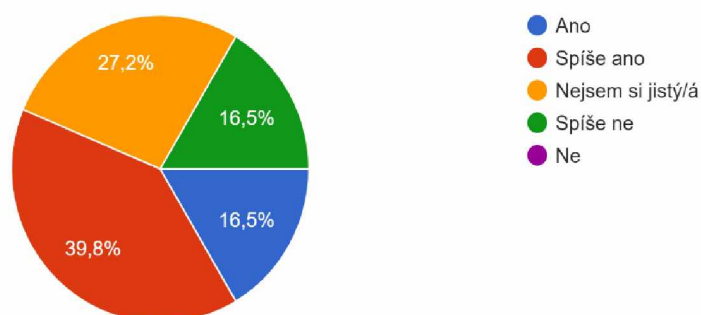
V této otázce mohli respondenti vybrat více odpovědí. Z faktorů, které nejvíce ovlivňují rozvoj morálních hodnot, vybrali nejčastěji řešení problémových situací, diskusí a rozhovor.

Otázka č. 21

Tento graf zobrazuje, jak se cítí kompetentní v oblasti výuky hodnot respondenti. Celkem 56,3 % uvedlo ano a spíše ano, což vypovídá o tom, že většina respondentů se cítí být dostatečně vybavena. Žádný z respondentů oproti předpokladu neuvedl ne.

Cítíte se jako pedagog dostatečně vybaven/a pro výuku etických a morálních hodnot?

103 odpovědí

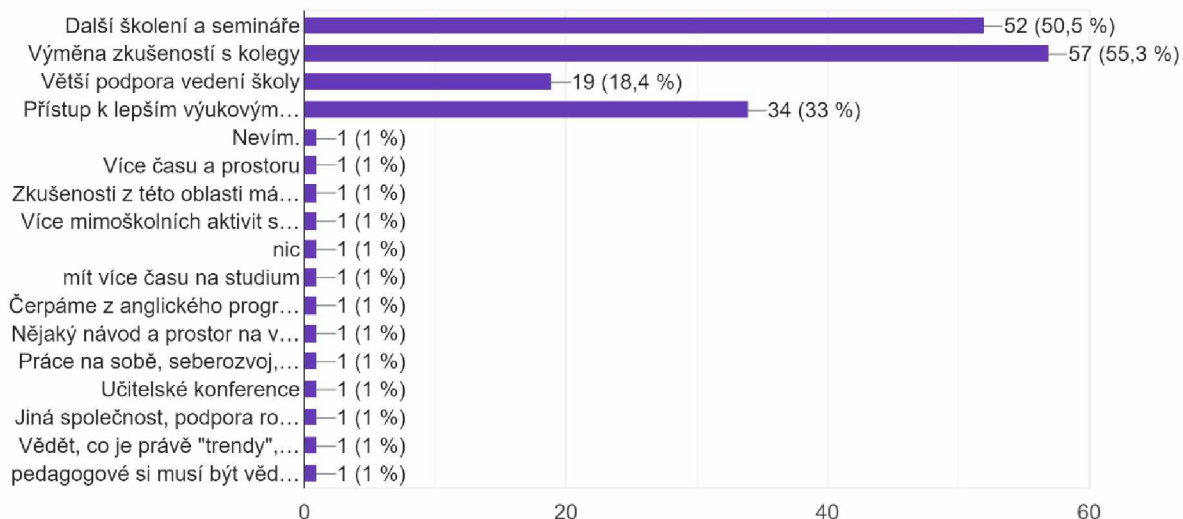

Graf č. 19: Posuzování kompetence k výuce hodnot

Otázka č. 22 a 23

Co by vám pomohlo se lépe připravit na rozvoj morálních hodnot u žáků/studentů? (Můžete vybrat více možností):

103 odpovědí

Graf č. 20: Konkretizující otázka ke kompetencím

Nejvíce respondenti uvedli, že by jim pomohlo v lepší přípravě na výuku morálních hodnot následující: výměna zkušeností s kolegy, další školení a přístup k lepším výukovým materiálům. Zároveň měli možnost vybrat více variant či uvést vlastní odpověď, kterou využilo 13 respondentů.

Bez zajímavosti není ani poslední otázka tohoto dotazníkové šetření, která byla otevřená a nepovinná a dotazovala se na situace, ve kterých respondenti cílí, že měli pozitivní vliv na morální vývoj žáků. Celkem 48 z nich na tuto otázku odpovědělo a v řadě případů uvedlo zajímavé příklady morální působení pedagoga na žáky a studenty, které v mnohé odpovídají predestinované teorii v úvodních kapitolách.

Výběr některých odpovědí:

1. *„Diskuzemi, video ukázkami atd. se mi podařilo vytáhnout ze špatné party pár mých žáků ze třídy. Uvědomili si negativní vliv party.“*
2. *„Vzhledem k oboru řeším v souvislosti s morálkou ekologická témata. Velmi mě těší, když se studenti sami aktivně zapojují do programů Čista Vysočina, bojují proti Fast fashion, zajímají se o klimatickou změnu apod.“*
3. *„Být vrbou žákovi, který je z velmi nepodnětného prostředí (rodič mu dává najevo, že je nechtěné dítě), dávat najevo, že jeho existence má smysl a že jeho cesty mohou vést lepším směrem.“*
4. *„Studenti nesouhlasili s výsledky jedné soutěže a odešli z plochy pryč, aniž by ocenili lepší tým. V dané rozmluvě byli požádáni, aby příště setrvali a svého soupeře ocenili. V příští soutěži ocenili všechny své soupeře.“*
5. *„Když se stal velký školní průšvih, a měl být potrestán někdo nevinný. Tak po společné diskusi se třídou, kdy opravdový viník nebyl znám a nebylo možné jej ani vypátrat, tak to vzali na sebe, protože u toho byli a škodu odpracovali společně.“*
6. *„Pochválila jsem žáka za to, že přišel a řekl mi, že ty dveře rozbil on. Ředitelka trvala na tom, ať situaci "vyšetřím" a viníka potrestám. S žákem jsme se v klidu domluvili na nápravě. Nenechala jsem ředitelku do situace zasáhnout jejími, dle mě nevhodnými, metodami. V žákovi jsem vzbudila důvěru, víru v laskavost a pochopení a absenci strachu.“*
7. *„Denně působím na své studenty, alespoň v to doufám. Dodržuji stejně věci, které požadují také po nich. Plním slovo, dodržuji termíny, dovedu se omluvit...“*

6.2 Příklady s morálním ponaučením ve výuce

Jak již bylo nastíněno v předchozích kapitolách, vliv pedagoga v oblasti morálního vývoje je velmi zásadní a může probíhat různými podobami. Na otázku, zda používají učitelé ve výuce příklady, příběhy nebo literární díla s morálním ponaučením, odpovědělo 67 % respondentů kladně. Doplnující otázka, která byla otevřená a nepovinná, zjišťovala od respondentů konkrétní příklady, kterých se nakonec objevilo v dotazníku více než 50. I z toho důvodu vznikla tato podkapitola, která si klade za cíl představit tyto příklady coby možné inspirace pro pedagogy. Ti mohou využít uvedené zajímavé příklady s morálním přesahem ve výuce. Pro větší přehlednost jsou příklady rozčleněny do kategorií a skupin. To, že příběhy a příklady s morální přesahem nejen ve výuce fungují, pojednává například Jiří Trávníček v publikaci *Vyprávěj mi něco*⁹⁵ nebo Jan Hábl v knize *Učit (se) příběhem*.⁹⁶ Pro větší přehlednost byly příklady respondentů tematicky rozčleněny do kategorií, uvedeny v bodech a místy také doplněny o údaje.

- **Rozbor děl a knihy**

- *Písmo svaté*
- renesance – Shakespeare
- baroko Komenský (zejména jeho životní příběh)
- Moliérovky komedie – *Lakomec*
- romantismus – *Chrám Matky boží, Bídníci*
- literatura z období realismu – *Oliver Twist, Otec Goriot*
- poválečné příběhy – *Romeo, Julie a tma, Smrt krásných srnců, Na západní frontě klid*
- romány o holocaustu
- *Farma zvířat*
- *Čapkovo dílo*
- *Malý princ*
- *Růže pro Algernon*
- *Sofin svět*
- *Vypravěčka*

---

⁹⁵ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Vyprávěj mi něco-: jak si děti osvojují příběhy*. Scholares. V Příbrami: Pistorius & Olšanská, 2007. ISBN 978-80-87053-07-2.

⁹⁶ HÁBL, Jan. *Učit (se) příběhem: Komenského Labyrint a didaktické možnosti narativní alegorie*. Teoretická knihovna. Brno: Host, 2013. ISBN 978-80-7294-901-4.

- vybrané kapitoly z *Duhová jiskra a Jiskra ve sněhu*
- kapitoly z fantasy a Young adult literatury
- hra *Řeka plná krokodýlů* nebo *Balón hodnot*
- *Listopád*
- *Zločin a trest, Les v domě* a kauza kolem jeho vzniku
- František Tichý: *Transport na věčnost, Gerhard Richter: Uncle Rudi*
- *Válka, která změnila Rondo*
- *Rosa Parks, Vánoční příměří na frontě*
- Bruno Ferrero: krátké příběhy tzv. jednodstavcové: např. *Slepičí polévka pro duši; Příběhy pro potěchu duše*
- *Muž, který sázel stromy, Stoupání na horu*
- *Rychlé šípy*
- díla alkoholiků, sebevrahů nebo o alkoholismu, sebevraždách
- **Práce s textem, rozebírání textů písní**
- **Rozebírání životopisů**
  - životy umělců – např. životní osud Marty Kubišové
  - *Příběhy na dobrou noc pro rebelky* (krátké příběhy o lidech, kteří něco dokázali)
- **Příběhy z historie**
  - reálné výpovědi pamětníků holokaustu, komunistických čistek
  - Jedenapadesátý souboj
  - osudy a události z dějin (atentát na Heydricha, sebeupálení Jana Palacha,)
  - příběhy z Post Bellum Paměti národa
  - životní příběhy historických postav – jejich jednání a jeho důsledky/dopady
  - úvahy o vlivu morálky a prostředí na konání aktérů historických událostí
  - konflikt jedinec x kolektiv v různých historických situacích, vliv jinakosti a odlišnosti na historický vývoj
  - morální ideál v různých historických etapách
  - příběhy z 20. století
  - dobové materiály: Deník Anny F., Dopisy Milady Horákové
- **Mluvení o tabu tématech**
- **Vyprávění příběhů**
  - příběh o hodném strážci majáku („*Strážce majáku měl sklenici oleje, která mu měla vystačit do lampy na celou noc. Obyvatelé vesnice měli o olej nouzi, a tak*

za ním chodili, jestli by jim trošku neodlihl. Strážce jim odlíval, neuměl říct ne, až mu nezbylo nic. V noci tím pádem maják nesvítíl a několik lodí tak narazilo do útesu a všechna posádka utonula. Příběh končil větou: "Široko daleko neměli tak hodného strážce majáku."

- Být hodný není "slabost"
- **Bajky** – Ezopovy bajky
- **Učebnice** – Cyril Mooney: *Hodnotové vzdělávání*
- **Pohádky** – Buddhovy pohádky, O Smolíčkovi, O Jabloňce
- **Příběhy z praxe**
  - historiky ze života (situace v autobusu, veřejné prostředí)
  - každodenní život
  - převyprávěné události, o kterých se mluví
  - vlastní příběhy z praxe předchozích studií (Zkušenosti z praxe v uprchlických zařízeních)
  - zkušenosti žáků, chování či vzhled studentů
- **Etická dilemata**
  - psychologie:
    - Heinzovo dilema
    - příběhy z psychologických experimentů – rozhovory s aktéry např. Stanfordského vězeňského experimentu atd
  - etika: tramvajové dilema a jeho obměny
- **Sociálně deviantní chování** – ukázky squattů atd.
- **Aktuální témata**
  - válka, aktuální zprávy z médií
- **Mytologie, archetypy** (postavy spojeny s charakterovými vlastnostmi) **a legendy**
- **Video** – videa o skutečných příbězích lidí
- **Filmy**
  - festival dokumentárních filmů *Jeden svět*
  - *Ciderhouse Rules, Water For Elephants, Harry Potter, Hunger Games, ...*
  - *Vyšší princip*
- **Morální a právní normy** – morálním a právním řešením různých situací
- **Vyučování prostřednictvím rolí**

6.3 Verifikace hypotéz

H1: Na studenty a žáky působí z hlediska morální a etické výchovy více učitelé humanitních předmětů než ostatních předmětů.

Na potvrzení této hypotézy byly využity odpovědi na otázku č. 7 – *Jak předměty vyučujete nebo studujete*. Ze 103 respondentů vyučuje pouze humanitní předměty 56,3 %. Oproti tomu pouze nehumanitní předměty 23,3 %. Učitelé, kteří vyučují oba typy předmětů, by mohli zkreslit výsledky, protože jejich odpovědi by nebylo možné jednoznačně přiřadit k žádné z těchto kategorií. Proto byly tyto odpovědi vyloučeny, aby se zajistilo, že výsledky přesně reflektují rozdíly mezi čistě humanitními a čistě nehumanitními předměty. K ověření slouží také data z odpovědi na otázku č. 10 – *Jak často zařazujete do své výuky etickou a mravní výchovu?* Pokud porovnáme počet respondentů v každé kategorii, že 54,2 % respondentů zaměřených ryze na nehumanitní předměty zařazují často a velmi často do své výuky etickou výuku, přičemž procento u humanitně zaměřených respondentů je výsledek 48,3 %.

Jelikož se jedná o zkoumání závislosti dvou nominálních alternativních veličin, použijeme Fisherův exaktní přesný test, přičemž H_0 je: Neexistuje rozdíl v působení na morální a etickou výchovu mezi učiteli humanitních a ostatních předmětů. Stanovená hladina významnosti je v tomto případě 0,05.

	Velmi často	Často	Občas	Zřídka	Celkem
Humanitní	11	17	24	6	58
Nehumanitní	3	10	8	3	24
Celkem	14	27	32	9	82

Tabulka č. 1: Kontingenční tabulka

Chi squared			
Rows, columns:	2, 2	Degrees freedom:	1
Chi2:	0,23563	p (no assoc.):	0,62738
Monte Carlo p :	0,8029		
Fisher's exact			
p (no assoc.):	0,80859		
Other statistics			
Cramer's V :	0,053606	Contingency C :	0,053529

Tabulka č. 2: Test nezávislosti

Vzhledem k výsledku H_0 nezamítáme. Nebyla tedy zjištěna statistická významná závislost, zda učitelé humanitních předmětů působí na studenty z hlediska etické výchovy více než učitelé ostatních předmětů.

H2: Učitelé se domnívají, že současná generace žáků a studentů má horší morální vlastnosti než generace starší.

S touto hypotézou souvisí otázka č. 11 – *Proměnila se podle Vás morálka žáků a studentů v průběhu Vaší pedagogické praxe?* Pouze 26,2 % účastníků šetření je toho názoru, že nedošlo k žádným změnám v porovnání s předchozími lety. Klíčové je však v tomto ohledu zjistit, jakým způsobem se morálka proměnila. To řeší a zároveň hypotézu potvrzuje otázka č. 12 – *Je podle Vás v porovnání s předchozími lety morálka žáků/studentů obecně: horší, lepší nebo stejná?* Nadpoloviční většina respondentů, kteří na tuto otázku odpověděli, tedy 51,5 % uvedlo, že je morálka horší než v případě starší generace.

Morálka je horší	51
Morálka je lepší nebo stejná	48
Bez odpovědi	4

Tabulka č. 3: Součet výsledků H2

H3: Stáří učitele má vliv na to, do jaké míry se snaží o formování morálního charakteru studentů a žáků.

Pro ověření této hypotézy byly použity dvě otázky. Otázka č. 3 – *Váš věk?* a otázka č. 10 – *Jak často zařazujete do své výuky etickou a mravní výchovu?* Nulová hypotéza (H₀) předpokládá, že mezi věkem učitele a frekvencí zařazování etické a mravní výchovy do výuky neexistuje žádný statisticky významný vztah. Pro testování této hypotézy byl použit Fisherův exaktní test nezávislosti. Hladina významnosti (alfa) byla stanovena na 0,05, což znamená, že pokud p hodnota bude nižší než 0,05, nulovou hypotézu zamítneme, protože bychom našli statisticky významný vztah mezi věkem učitele a frekvencí zařazování etické výchovy. V našem případě byla p-hodnota Fisherova testu 0,32562, což je hodnota vyšší než stanovená hladina významnosti 0,05. To znamená, že nemůžeme zamítnout nulovou hypotézu, tudíž nebyla zjištěna statisticky významná závislost mezi věkem učitele a tím, jak často zařazuje etickou a mravní výchovu do své výuky.

Jak často zařazujete do své výuky etickou a mravní výchovu?	občas	často
věk od 19–40	32	21
věk od 41 do 60	25	25

Tabulka č. 4: Závislost věku na zařazování etiky a mravní výchovy do výuky

Chi squared			
Rows, columns:	2, 2	Degrees freedom:	1
Chi2:	1,121	p (no assoc.):	0,2897
Monte Carlo p :	0,3231		
Fisher's exact			
p (no assoc.):	0,32562		
Other statistics			
Cramer's V :	0,10433	Contingency C :	0,1038

Tabulka č. 5: Statistický test, který ověřuje hypotézu H3

Tyto výsledky ukazují, že mezi oběma věkovými skupinami není výrazný rozdíl v přístupu k zařazování etické výchovy, což podporuje závěr, že věk učitele není rozhodujícím faktorem v této oblasti.

6.4 Diskuse

V empirické části práce byly představeny výsledky dotazníkového šetření, které v mnoha ohledech přinesly zajímavá data a odpovědi. Přestože zkoumaný vzorek respondentů nebyl vzhledem k nízkému počtu příliš reprezentativní, bylo dosaženo velmi pestrého zastoupení všech skupin učitelů, ať už podle jejich zaměření, zkušeností a typu škol, kde působí. Díky tomu bylo možné napříč jednotlivými otázkami zjistit mezigenerační rozdíly a tendence v současné školství v oblasti etické a morální výchovy. Stanovené hypotézy se podařilo úspěšně ověřit statistickým testováním. Vzhledem k povaze a rozsahu této práce nebylo možné podrobit detailnějšímu zkoumání všechny získané odpovědi, nicméně v kombinaci s teoretickou částí se výsledky výzkumu velmi doplňují a společně vytvářejí základní orientaci v dané problematice. Velký potenciál empirické části výzkumu představovaly získané odpovědi na otevřené otázky, přičemž zejména otázky č. 14, 19 a 23 si právem zasloužily větší prostor, neboť dotvářejí celkový obraz o zkoumané tématu. Limitem této práce byla hlubší analýza většího počtu otázek, které ovšem svojí stavbou komplikují statistické testování. Další komplikací může být také nižší počet odpovědí u některých otázek, které způsobilo zařazení povinných a nepovinných otázek.

Závěr

Cílem této práce, jež se zabírala problematikou mravní a morální výchovy z různých perspektiv a se zvláštním zřetelem na osobnost pedagoga, bylo představit důležitost a aktuálnost tohoto tématu, upozornit na řadu inspirativních teorií, přístupů a publikací, a přitom realizovat vlastní výzkum. Na začátku samotné práce bylo důležité správně toto téma uchopit a představit základní terminologii, jako například ctnost, charakter či etiku. Dále bylo třeba morální výchovu vysvětlit z různých vědeckých perspektiv, a to z pohledu filozofie, psychologie a pedagogiky. Vzhledem k tomu, že toto téma je zkoumáno napříč historickými epochami, bylo třeba všechna období stručně shrnout a najít v nich hlavní linky vývoje morální výchovy. Teoretická část přinesla bližší představu o vlivu pedagoga na žáky a studenty, který má nespornou úlohu v předávání morálních hodnot hned po rodině. Pedagog působí na celou řadu aspektů morálních hodnot, přičemž je zásadní jeho vlastní příklad s dobrými morálními vlastnostmi, bez kterých nemůže být vhodnou autoritou. Současné školství se neustále snaží v rámci RVP reagovat na potřebu mravní výchovy, a proto zařadilo Etickou výchovu jako doplňkový předmět ve školách.

Poté, co se podařilo popsat zásadní rámec morální a etické výchovy, včetně role pedagoga, bylo možné se zaměřit na stanovení výzkumných otázek a na zvolení správného postupu empirického výzkumu. Dotazník, coby výzkumná metoda, se osvědčil a přinesl velmi pestrý vzorek respondentů a jejich odpovědí a názorů. První část dotazníkového šetření získávala informace o jednotlivých účastnících šetření, ať už o jejich věku, délce pedagogické praxe nebo jejich zaměření. Zajímavé bylo především zjištění, že i přes odlišnosti se téměř všichni shodli na důležitosti pedagoga při formování morálního charakteru. I když považují za primární zdroj hodnot rodinné prostředí, vnímají, že v rámci pedagogické praxe musí docházet k předávání morálního ponaučení a k mravní výchově. Reálné příklady, příběhy a díla, které respondenti mohli na dobrovolné bázi uvést do dotazníku, se staly významnou složkou, se kterou je možné dále pracovat a využívat ji coby inspiraci do výuky. Díky tomu se tak tato práce může stát i učební pomůckou nejen pro začínající učitele.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

- ARISTOTELEŠ. *Etika Nikomachova*. Páté nezměněné vydání. Praha: Rezek, 2021. ISBN 978-80-86027-44-9.
- BRÁZDIL, Jan. *Morální charakter a jeho empirická reflexe*. Brno: Masarykova univerzita, 2023. ISBN 978-80-280-0348-7.
- COLLIN, Catherine; BENSON, Nigel C.; GINSBURG, Joannah; GRAND, Voula; LAZYAN, Merrin et al. *Knihy psychologie*. Vydání druhé. Přeložil Michaela BUCHTELOVÁ, přeložil Ivana MIČÍNOVÁ, přeložil Otakar VOCHOČ. *Universum (Euromedia Group)*. Praha: Euromedia Group, 2019. ISBN 978-80-7617-356
- DOMIN, Karel a Gustav Adolf LINDNER. *Obecné vychovatelství: učebnice pro ústavy ku vzdělání učitelův a učitelek*. Ve Vídni: Nakladem A. Pichlera vdovy a syna, 1896. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:29867620-1a72-11e5-bcc5-5ef3fc9bb22f>
- FUCHS, Eric. *Co dělá naše jednání dobrým?: uvedení do etiky*. Jihlava: Mlýn, 2003. ISBN 80-86498-03-4.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.
- HÁBL, Jan. *I když se nikdo nedívá: fundamentální otázky etického vychovatelství*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015. ISBN 978-80-7465-187-8.
- HÁBL, Jan. *Morální charakter jako pedagogický problém*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, nakladatelství Gaudeamus, 2022. ISBN 978-80-7435-853-1.
- HÁBL, Jan. *Na charakteru záleží: je možné naučit dobrou? ; Na charakteru záleží : problém učitelnosti dobra*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2020. ISBN 978-80-7465-443-5.
- HÁBL, Jan. *Character matters: klíčové otázky charakterové výchovy : skripta pro studenty pedagogických fakult*. Vydání: první. [Hradec Králové]: Gaudeamus, [2022]. ISBN 978-80-7435-854-8
- HÁBL, Jan. *Lidskost není docela ztracena: stručný výklad Komenského Porady o nápravě věcí lidských*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2019. ISBN 978-80-7465-382-7.
- HÁBL, Jan. *Učit (se) příběhem: Komenského Labyrint a didaktické možnosti narativní alegorie*. Teoretická knihovna. Brno: Host, 2013. ISBN 978-80-7294-901-4.

- HÁBL, Jan. *Utopismus, nebo realismus Komenského projektu nápravy věci lidských?* Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2019. ISBN 978-80-7465-409-1.
- HAKOVÁ, Jana a ŠTOLBOVÁ, Martina. *Krajinou ctností: sborník 156 aktivit pro výchovu ke ctnostem. Gymnasion.* Praha: Nadace Pangea, 2021. ISBN 978-80-270-9678-7.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník.* Praha: Portál, 2000, s. 207. ISBN 80-7178-303-X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7135e140-0610-11e8-9854-5ef3fc9ae867>
- JÚVA, Vladimír a Vladimír JÚVA. *Stručné dějiny pedagogiky.* Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-062-X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a7faf4b0-2d89-11e6-a344-5ef3fc9ae867>
- KANT, Immanuel, BARABAS, Marina a KOUBA, Pavel (ed.). *Základy metafyziky mravů.* Vydání třetí, opravené. Přeložil Ladislav MENZEL. *Knihovna novověké tradice a současnosti.* Praha: OIKOYMENH, 2014. ISBN 978-80-7298-501-2.
- KANT, Immanuel, KUNEŠ, Jan a SOBOTKA, Milan (ed.). *Kritika praktického rozumu.* V OIKOYMENH 1. vydání. Přeložil Jaromír LOUŽIL. *Knihovna novověké tradice a současnosti.* Praha: OIKOYMENH, 2022. ISBN 978-80-7298-549-4.
- KLUSÁK, Miroslav. *Morální vývoj školáků a předškoláků: paradigmatické výzvy dle Jeana Piageta.* Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2325-2
- KOMENSKÝ, Jan Amos, HÁBL, Jan (ed.). *Lekce lidskosti. Malá edice klasiků.* Praha: Biblion, 2023. ISBN 978-80-87282-89-2.
- KOMENSKÝ, Jan Amos. *Didaktika velká.* Brno: Komenium, 1948, s. 130. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:e6f3c241-c27e-11e4-854f-5ef3fc9ae867>
- KOMENSKÝ, Jan Amos. *Obecná porada o nápravě věci lidských.* Praha: Svoboda, 1992. ISBN 80-205-0225-4.
- KOMENSKÝ, Jan Amos. *Orbis pictus: Svět v obrazech.* Ilustroval František PETRÁK. *Chameleón.* Praha: Meander, [2021]. ISBN 978-80-7558-158-7.
- KUJAL, Bohumír. *Pedagogický slovník.* Praha: SPN, 1967. sv. 2, s. 390. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:728d5b63e90bd6581afe3549db6364e1>
- KYRIACOU, Chris. *Essential Teaching Skills. Third Edition.* Oxford University Press, 2018. ISBN 9780198423300.

- LAŠEK, Jan a LOUDOVÁ, Irena. *Rodina jako základ vývoje morálky a občanských postojů dětí*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-335-2.
- LENDEROVÁ, Milena; JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Vydání druhé, doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3510-1.
- NEČASOVÁ, Mirka. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2673-1.
- NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky: polemika*. Vydání druhé, opravené, v nakladatelství OIKOYMENH první. Přeložil Věra KOUBOVÁ. *Knihovna novověké tradice a současnosti*. Praha: OIKOYMENH, 2019. ISBN 978-80-7298-369-8.
- NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo: předehra k filosofii budoucnosti*. Vydání čtvrté, opravené, v nakladatelství OIKOYMENH první. Přeložil Věra KOUBOVÁ. *Knihovna novověké tradice a současnosti*. Praha: OIKOYMENH, 2021. ISBN 978-80-7298-585-2.
- NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Přeložil Otokar FISCHER. 1400. Praha: Dobrovský, 2021. ISBN 978-80-277-0478-1.
- PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 4., aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0872-3.
- ROUSSEAU, Jean-Jacques a Antonín KRECAR. *Emil, čili, O vychování*. V Přerově: Fr. Bayer a Boh. Smutný, 1907. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:e97d1335-509c-43a1-b0f9-8f71c7450adc>
- RYBÁŘ, Radovan. *Člověk – společnost a výchova k hodnotám*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 198 s., [3] 1. obr. příl. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. sv. 154. ISBN 978-80-210-5713-5.
- SIMPSON, Elizabeth Leonie. Moral development research: A case study of scientific cultural bias. *Human Development*. 1974.
- SPITZER, Manfred. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7294-872-7.
- SVOBODOVÁ, Zuzana [ed.]. *K etické výchově*. Praha: Karez, 2011. ISBN: 978-80-905117-0-5
- ŠTVERÁK, Vladimír a ČADSKÁ, Milada. *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. 2. dopl. vyd. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-797-6.

- TRÁVNÍČEK, Jiří. *Výprávěj mi něco--: jak si děti osvojují příběhy. Scholares*. V Příbrami: Pistorius & Olšanská, 2007. ISBN 978-80-87053-07-2.
- VACEK, Pavel. *Psychologie morálky a výchova charakteru žáků. Recenzované monografie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. ISBN 978-80-7435-108-2.
- VACEK, Pavel. *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-386-4.
- ZIMBARDO, Philip G. a COULOMBE, Nikita D. *Odpojený muž: jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*. Přeložil Libuše ČÍŽKOVÁ, přeložil Kateřina KLABANOVÁ. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-247-5797-1.
- ŽÁČKOVÁ, Dana. *Etika v dějinách filozofie*. Praha: Vysoká škola J.A. Komenského, 2004. ISBN 80-86723-06-2.

Zákony a dokumenty

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004. [cit. 2024-06-10]. Dostupné z: <https://msmt.gov.cz/dokumenty/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-ode-dne-1-1-2024>
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004. [cit. 2024-6-07]. Dostupné z: <https://msmt.gov.cz/dokumenty/>
- *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2023. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [cit. 2024-06-06]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/>

Internetové zdroje

- ČERVENÝ, Pavel. Jak na průřezová témata? *Metodický portál: Články* [online]. 10. 04. 2007, [cit. 2024-06-05]. Dostupný z WWW: <https://clanky.rvp.cz/clanek/1267/JAK-NA-PRUREZOVA-TEMATA.html>

Seznam grafů a tabulek

Graf č. 1: Pohlaví respondentů

Graf č. 2: Věk respondentů

Graf 3: Pedagogická kategorie respondentů

Graf 4: Délka pedagogické praxe respondentů

Graf 5: Instituce pedagogické činnosti pedagogů

Graf 6: Nejvyšší dosažené vzdělání pedagogů

Graf č. 7: Předměty, které respondenti vyučují nebo studují

Graf č. 8: Důležitost role pedagoga na morální charakter

Graf č. 9: Názor na primární vzdělávání v oblasti morální a etické výchovy

Graf č. 10: Četnost mravní a etické výchovy v rámci výuky respondentů

Graf č. 11: Proměna morálky žáků a studentů v posledních letech

Graf č. 12: Porovnání morálky žáků a studentů s předchozími lety

Graf č. 13: Názor na současné vzdělávací kurikulum

Graf č. 14: Názory respondentů na tvrzení

Graf č. 15: Faktory ovlivňující morální a etické hodiny žáků

Graf č. 16: Četnost využívání příkladů s morálním rozměrem ve výuce

Graf č. 17: Využívání příkladů s morálním ponaučení ve výuce

Graf č. 18: Faktory ovlivňující rozvoj morálních hodnot u žáků

Graf č. 19: Posuzování kompetence k výuce hodnot

Graf č. 20: Konkretizující otázka ke kompetencím

Tabulka č. 1: Kontingenční tabulka

Tabulka č. 2: Test nezávislosti

Tabulka č. 3: Součet výsledků H2

Tabulka č. 4: Závislost věku na zařazování etiky a mravní výchovy do výuky

Tabulka č. 5: Statistický test, který ověřuje hypotézu H3

Přílohy

Příloha č. 1. Dotazník

Pedagog a jeho vliv na formování morálního charakteru

Dotazníkové šetření na vliv učitelů na formování morálního charakteru jeho žáků a studentů.

Dobrý den, prosím o vyplnění **krátkého anonymního dotazníku (cca do 10 minut)**, který se zaměřuje na morální a etické působení pedagogů napříč všemi předměty.

Dotazník je určen pro pedagogy všech stupňů vzdělávání a pro studenty pedagogických oborů. Výsledky tohoto šetření budou využity v závěrečné práci budoucího pedagoga.

Moc děkuji za Váš čas a odpovědi :)

* Označuje povinnou otázku

---

1. Jsem: *

Označte jen jednu elipsu.

- Muž
 Žena

2. Váš věk: *

---

3. Jsem *

Označte jen jednu elipsu.

- Student učitelství na VŠ
 Absolvent učitelství (do 1 roku praxe)
 Začínající učitel (do 5 let praxe)
 Zkušený učitel (6 a více let praxe)

4. Kolik let učíte? *

Označte jen jednu elipsu.

- teprve studuji učitelství
 1–2 roky
 3–5 let
 6–10 let
 11–20 let
 21 a více let

5. Kde učíte? (Vaše zaměření): *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

Mateřská škola

Základní škola

Základní umělecká škola

Střední odborné učiliště

Střední škola

Vyšší odborná škola

Vysoká škola

Jiné: _____

6. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání: *

Označte jen jednu elipsu.

Středníškolské

Vyšší odborné

Bakalářské

Magisterské

Doktorské

7. Jaké předměty vyučujete nebo studujete: *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Český jazyk a literatura
- Cizí jazyky (např. angličtina, němčina, francouzština, španělština)
- Matematika (Statistika)
- Fyzika
- Chemie
- Biologie (Přírodopis)
- Zeměpis (Geografie)
- Dějepis (Historie)
- Občanská výchova (Občanská nauka, Společenské vědy)
- Informatika a výpočetní technika
- Tělesná výchova
- Hudební výchova
- Výtvarná výchova
- Technické předměty (např. dílny, strojírenství, mechanika)
- Ekonomické předměty (např. ekonomika, účetnictví)
- Praktické předměty (např. rodinná výchova, pracovní vyučování)
- Etická a náboženská výchova (religionistika, filozofie)
- Jiné: _____

8. Jak je podle Vás důležitá role pedagoga ve formování morálního charakteru žáků/studentů? *

Označte jen jednu elipsu.

- Velmi důležitá
 Důležitá
 Ne příliš důležitá
 Nedůležitá

9. Kde by podle Vás mělo primárně probíhat vzdělávání žáků a studentů v oblasti morální a etické výchovy? *

Označte jen jednu elipsu na každém řádku.

	souhlasím	spíše souhlasím	nemám názor	spíše nesouhlasím	nesouhlasím
samostatný předmět ve škole	☐	☐	☐	☐	☐
v rámci vybraných předmětů ve škole	☐	☐	☐	☐	☐
mimoškolní kroužky (sport, ZUŠ, skaut,...)	☐	☐	☐	☐	☐
rodina	☐	☐	☐	☐	☐
církev	☐	☐	☐	☐	☐

10. Jak často zařazujete do své výuky etickou a mravní výchovu? *

Označte jen jednu elipsu.

- Nikdy
 Zřídka
 Občas
 Často
 Velmi často

11. Proměnila se podle Vás morálka žáků a studentů v průběhu Vaší pedagogické praxe? *

Označte jen jednu elipsu.

- Vůbec
 Částečně
 Výrazně

12. Je podle Vás v porovnání s předchozími lety morálka žáků/studentů obecně:

Označte jen jednu elipsu.

Lepší

Stejná

Horší

13. Myslíte si, že současné vzdělávací kurikulum dostatečně podporuje výuku etických a morálních hodnot? *

Označte jen jednu elipsu.

Ano

Spíše ano

Neznám kurikulum, nedovedu posoudit

Spíše ne

Ne

14. Pokud jste u předchozí otázky zaškrtl/a "ne", co byste změnil/a?

---

15. Do jaké míry souhlasíte s následujícími tvrzeními? (Ohodnoťte prosím každé tvrzení na škále od 1 do 5, kde 1 znamená "souhlasím" a 5 znamená "nesouhlasím")

Označte jen jednu elipsu na každém řádku.

	1 (souhlasím)	2 (spíše souhlasím)	3 (neutrální postoj)	4 (spíše nesouhlasím)	5 (nesouhlasím)
Morální a etické hodnoty žáků a studentů jsou nejvíce ovlivněny rodinou.	☐	☐	☐	☐	☐
Sociální sítě mají významný vliv na hodnotové orientace žáků a studentů.	☐	☐	☐	☐	☐
Mainstreamová kultura (např. filmy, hudba, televizní pořady) nemá vliv na formování morálních a etických hodnot žáků a studentů.	☐	☐	☐	☐	☐
Žáci a studenti si utvářejí své morální a etické hodnoty převážně na základě školních vlivů a vrstevníků.	☐	☐	☐	☐	☐
Vliv sociálních sítí na morálku a hodnoty žáků a studentů je zanedbatelný ve srovnání s vlivem, který na ně mají jejich rodiče a učitelé.	☐	☐	☐	☐	☐
Mimoškolní aktivity (sport, skauting, hudba, dobrovolnictví) nemají žádný vliv na vývoj morálních hodnot žáků a studentů.	☐	☐	☐	☐	☐

16. Rozhodněte, jak moc uvedené faktory ovlivňují podle Vás morální a etické hodnoty žáků/studentů: *

Označte jen jednu elipsu na každém řádku.

	1 (žádný vliv)	2 (slabý vliv)	3 (neutrální vliv)	4 (silný vliv)	5 (veľmi silný vliv)
sociální sítě	☐	☐	☐	☐	☐
politika (domácí, zahraniční)	☐	☐	☐	☐	☐
sport	☐	☐	☐	☐	☐
mimoškolní aktivity (skauting, dobrovolnictví)	☐	☐	☐	☐	☐
rodina a výchova	☐	☐	☐	☐	☐
náboženství	☐	☐	☐	☐	☐
čtení knih a literatura	☐	☐	☐	☐	☐
studium	☐	☐	☐	☐	☐
woke culture	☐	☐	☐	☐	☐
vrstevníci, sociální skupiny, kamarádi	☐	☐	☐	☐	☐
sociální třída	☐	☐	☐	☐	☐
popkultura (mainstreamová hudba, kinematografie, móda)	☐	☐	☐	☐	☐

17. Jak často začleňujete do výuky reálné příklady či situace, které mají morální či etický rozměr? *

Označte jen jednu elipsu.

- Nikdy
- Zřídka
- Občas
- Často
- Velmi často

18. Používáte ve své výuce příklady, příběhy nebo literární díla, která obsahují morální ponaučení? *

Označte jen jednu elipsu.

Ano

Ne

19. Pokud ano, uveďte prosím příklady.

---

20. Co podle Vás nejvíce podporujete rozvoj morálních hodnot u svých žáků/studentů?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

Rozhovor

Skupinová práce

Inscenační metody

Projekty

Exkurze/výlety

Besedy

Didaktické hry

Diskuse

Řešení problémových situací

Jiné: _____

21. Cítíte se jako pedagog dostatečně vybaven/a pro výuku etických a morálních hodnot? *

Označte jen jednu elipsu.

Ano

Spíše ano

Nejsem si jistý/á

Spíše ne

Ne

22. Co by vám pomohlo se lépe připravit na rozvoj morálních hodnot u žáků/studentů? (Můžete vybrat více možností): *

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Další školení a semináře
- Výměna zkušeností s kolegy
- Větší podpora vedení školy
- Přístup k lepším výukovým materiálům
- Jiné: _____

23. Prosím, podělte se o příklad konkrétní situace, kdy jste cítil/a, že jste měl/a významný pozitivní vliv na morální vývoj svého žáka/studenta.
